

PANEVĖŽIO RAJONO BAŽNYČIOS

Panevėžio rajono centrinė biblioteka
Panevėžio rajono kultūros paminklų apsaugos
tarnyba

Panevėžio rajono bažnyčios

Asta Bočiulytė, Petras Juknevičius
Panevėžys, 1995 m.

Prieš keletą metų laikraštis "Tėvynė" pradėjo spausdinti rašinių ciklą, skirtą rajono bažnyčių istorijai. Šie rašiniai susilaukė nemažo skaitytojų susidomėjimo ir atkreipė dėmesį į visiškai užmirštą istorijos barą. Profesionaliai paruošti geriausių mūsų krašto istorijos žinovų, šie rašiniai nusipelno teisės būti išleisti atskiru leidiniu. Juolab, kad apie tai buvo galvojama tik pradėjus šį rašinių ciklą spausdinti. Pateikti viename leidinyje rašiniai turi savų privalumų. Taip jie peržengia vienos parapijos ribas ir suteikia galimybę apmąstyti viso krašto christianizacijos eigą ir Bažnyčios įtaką visuomenei vėlesniais šimtmečiais. Šie periodikai ruošti straipsniai nėra istorinės studijos. Autoriai tik pateikia atskaitos tašką būsimiems tyrinėjimams. Rašant straipsnius, autoriams didelę įtaką turėjo B.Kviklio enciklopedinis leidinys "Lietuvos bažnyčios", kurio medžiaga jie dažnai naudojo. Be to, ne pirmus metus dirbdami istorijos ir kultūros paminklų apsaugos sferoje, jie yra sukaukę nemažus asmeninius archyvus. Adaptuojant tekstus leidiniui, buvo apsiribota būtiniausiai sutrumpinimais. Leidinys skiriamas visuomenei, besidominčiai savo krašto praeitimi.

Berčiūnų bažnyčia

Gražios Berčiūnų apylinkės traukė panevėžiečius. 1930 metais miškų urėdo J.Kasperavičiaus iniciatyva Berčiūnai tapo vasarviete. Miškų departamentas tarp Nevėžio ir geležinkelio paskyrė 19,9 hektarų plotą vasarnamiams statyti. Buvo suprojektuoti 48 sklypai. Iki Antrojo pasaulinio karo buvo pastatyta 30 vasarnamių, įrengta 200 kambarių poilsiautojams. Vasarotojų dvasiniais reikalais rūpinosi Panevėžio kunigai. Jie pradėjo kurorto parke, po atviru dangumi, laikyti pamaldas. Vėliau pamaldos vyko paštininkų viloje, galiausiai - vyskupijos kurijos viloje. Pamaldas laikydavo Panevėžio kunigai.

Brendo mintis Berčiūnuose pastatyti bažnyčią. Tam 1937 metais sukurtas komitetas: pirmininkas - Panevėžio katedros klebonas kun. Povilas Šidlauskas, nariai - urėdas J.Kasperavičius, Rapolas Žitkus, Augustinas Juozaitis, Antanas Daunora, Jurgis Rimkus. Bažnyčios statybai netoli geležinkelio stoties gautas sklypas. Kai 1938 metų vasarą audra išvertė daug storų medžių, atsirado galimybė pigiai nusipirkti rąstų. Dalį medžiagų paaukojo kurija. Projektą parengė architektas Jonas Mulokas. Statyba vyko 1938-1944 metais. Statyti padėjo žmonės iš Berčiūnų, Degionų, Nausodės ir kitų artimesnių kaimų. Jau karo metais, 1941-aisiais, buvo pašventinti bažnyčios pamatai. Buvo nutarta statyti mūrinę bažnyčią. Bet prasidėjo karo meto sunkumai: trūko medžiagų, darbininkų, meistrų. Iki 1944 metų sumūrytos sienos, uždengtas stogas, sudėtos grindys, lubos. Deja, sprogus netoli bažnyčios buvusiam vokiečių karinių šaudmenų sandėliui, pastatas buvo apgadintas. Statyba nutrūko. Pokario metais bažnyčios statyba uždrausta. Berčiūnuose įsikūrė pionierių stovykla ir, žinoma, bažnyčios kaimynystė "trukdė" ateistiniam vaikų auklėjimui. 1956 metais bažnyčia sunaikinta, griuvėsiai išvešti, vieta išlyginta. Dabar jos vietą težymi atkasti pamatai ir 1990 metais per Žolinę pastatytas kryželis.

Kaip atrodė bažnyčia, kurios statybai labdaros koncertus skyrė M.Karka, kurią sunkiomis sąlygomis statė vietos gyventojai? Pasiremkime B.Kviklio knygoje "Lietuvos bažnyčios" pateikiamu aprašymu (T. 4, p. 113). Tai nebuvo didelė, 17x12 metrų bažnyčia su vienu bokštu kairiajame šone. Bažnyčia neogotikinio stiliaus, kryžminio plano. Stogas dengtas eternitu. Abiejuose stogo galuose ant portiko buvo kvadratinis bokštelis su smaile ir lieknu kryželiu. Transepto langai buvo trijų dalių su arkatūra. Sienos tinkuotos. Portiką sudarė į priekį įsikišęs prieangis, smailios arkinės durys papuoštos Aušros Vartų Marijos ir Vyčio drožiniais. Buvo trys įėjimai, dvi zakristijos, erdvus vargonų choras. Pakruojietis dailininkas Stasys Ušinskas (1905-1974) bažnyčiai padarė septynis vitražus. Griaunant bažnyčią, vitražai "Vytautas", "Mindaugas" pateko į Kauno Vitražo ir skulptūros galeriją. Centrinis Jėzaus širdies vitražas, vaizduojantis bažnyčios globėją, Jėzaus širdį, Romos bei

Vatikano miestų vaizdus, Vilnių, Lietuvos miestų herbus, langų vitražai "Arkivyskupas J. Matulaitis", "Vyskupas Giedraitis", "Šv. Kazimieras", "Nekalto prasidėjimo Dievo motina" buvo perkelti į Krekenavos bažnyčią, kur ir dabar saugomi.

Ēriškių bažnyčia

Ēriškių karališkasis kaimas istoriniuose šaltiniuose minimas nuo 1585-ųjų. Tiesa, O. Maksimaitienė teigia, kad Ēriškiai jau minimi 1554-1556 metais Upytės valsčiaus inventoriaus sąrašė. Šių apylinkių gyventojai, atkirsti pelkių, balų, miškų nuo kitų vietovių, ilgiau išliko pagonimis. Pirmoji bažnyčia pastatyta 1754 metais karališkojo kaimo kapinėse. Tai buvęs medinis, su vienu bokšteliu statinys. Gavėnios metu čia atvykdavo kunigas iš Ramygalos. Ilgainiui bažnytelė apiro. Pasiturintis ūkininkas Kazimieras Vatė-Vaitkevičius 1892 m. pastatė naują medinę tašytų rąstų bažnyčią.

1897-aisiais Ramygalos klebonas J. Norgelė perleido ėriškėčiams du šoninius altorius. 1907 m. nuolatinis Ēriškių kunigu paskirtas rašytojas J. Balvočius-Gerutis. Ēriškiuose jis išbuvo 8 metus. Jo rūpesčiu pastatyta klebonija, kiti bažnytiniai pastatai. 1908 m. jis įkūrė mokyklą.

Kun. J. Balvočiaus rūpesčiu 1909 m. Ēriškiuose įvesti švč. Jėzaus širdies atlaidai (vietoj buvusių šv. Kryžiaus atradimo atlaidų).

Kai 1924 m. ėriškietis Mykolas Klikūnas paaukojo didesnę sumą, kunigas Petras Markevičius pastatė didįjį altorių. Buvo perdengta cinkuota skarda bažnyčios stogas. 1939 m. bažnyčios išorė ir vidus išdažyti aliejiniais dažais. Pradėtos statyti parapijos salės nepavyko užbaigti dėl okupacijos ir karo.

Ēriškiai visą laiką buvo Ramygalos parapijos filija. Ir dabar bažnyčią aptarnauja Ramygalos klebonas.

Iš tradicinių medinių bažnyčių, Ēriškių šventovė išsiskirta aukštesnėmis sienomis. Jos - apkaltos lentelėmis ir suskaldytos piliastrais. Priekyje, ant frontono, yra puošnus barokinis bokštėlis. Durų ir langų angos perdengtos vos įžiūrėmo išgaubimo arkomis.

Gelažių bažnyčia

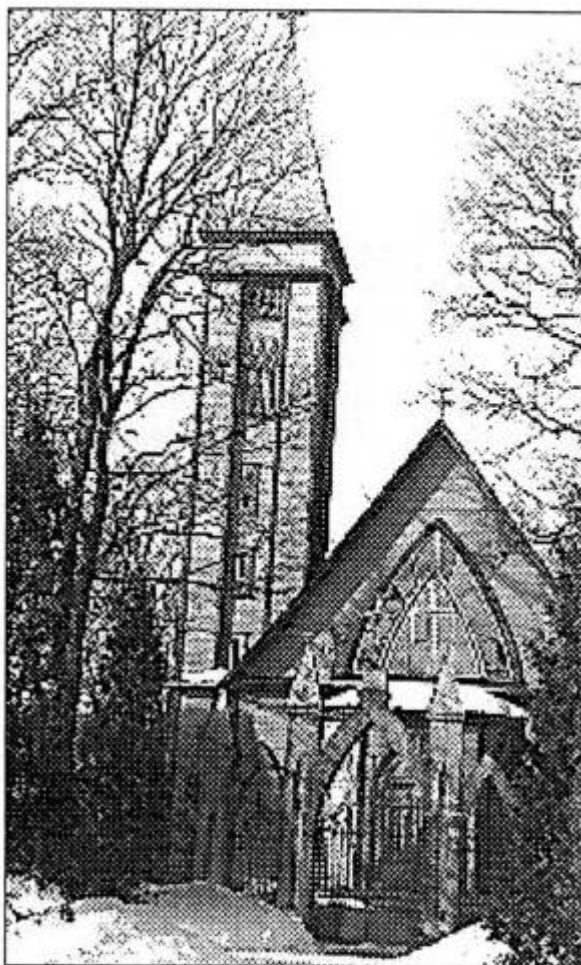
Nors netolimose Gelažių apylinkėse žmonių gyventa jau neolite, pats vardas istoriniuose šaltiniuose paminėtas tik XVII amžiuje. Naujadvario dvaro savininkas Puzinas 1646 metais, maždaug už puskilometro nuo dvaro, buvusiose kapinėse, pastatė koplyčią. Ją aptarnaudavo Palėvenės vienuoliai dominikonai. Vėliau šventyklėlė buvo padidinta, o 1874 metais valstiečio Andrejaus Utaravičiaus lėšomis atnaujinta.

Medinė, 24x9,8 m dydžio, su vienu nedideliu bokšteliu, Gelažių bažnyčia išbuvo iki XX amžiaus 4-ojo dešimtmečio. Vietinis meistras Jonas Baruolis (1848-1930) priešais bažnyčią pastatė pusiau akmeninę varpinę (apie 15 m aukščio). Minėto meistro kūrinyje - dabartinėje bažnyčioje esantis kilnojamas procesijų altorėlis su Siksto madonos paveikslo kopija. O dabartinė bažnyčia pastatyta vietoj sunykusios, nugriovus ją kartu su varpine, 1935-aisiais, per vienerius metus. Jos statyba rūpinosi kun. Vincas Beinorius. Bažnyčia pašventinta šv. Juozapo vardu. Todėl kovo 19 dieną čia švenčiami jo atlydai. 1936 m. buvo išdekoruota presbiterija, 1937-aisiais įrengta sakykla, baigtas dekoruoti vidus. Tuo pasirūpino kun. Albinas Spurgis.

Gelažių parapija buvo sudaryta iš kai kurių Palėvenės, Vabalninko, Antašavos ir Subačiaus parapijų kaimų, ji priklausė Kupiškio dekanatui kaip Palėvenės parapijos filija. 1925 metais įgyvendinant žemės reformą iš Naujadvario dvaro bažnyčiai paskirti 6 ha žemės.

Dabartinė Gelažių bažnyčia - medinė, apkalta pušinėmis lentomis. Moderniško stiliaus statinys turi neogotikos bruožų. Prie kairiojo fasadinio kampo yra maždaug 27 m aukščio keturkampis bokštas su piramidiniu stogu, virš kurio iškeltas kryžius. Visose bokšto sienose yra penkios eilės mažų langelių. Bokšte - du varpai.

Fasade dominuoja aukštas trikampis frontonas su trikampiu langu, nežymiai išgaubtomis kraštinėmis, yra smailiaarkinės durys. Frontono lango centre - kryžius. Bažnyčia - kryžiaus plano. Viduje dominuoja centrinis altorius su medine Švč. Jėzaus širdies statula. Priešais bažnyčią neogotikinio stiliaus šventoriaus vartai. Šventorius ribojasi su senosiomis Gelažių kapinėmis. Netoliese yra medinė klebonija, špitolė.

Gelažių bažnyčia

Gelažių bažnyčia nuolatinio kunigo neturi. Aptarnauja Karsakiškio klebonas.

Karsakiškio bažnyčia

Karsakiškio dvaras žinomas nuo XVII-XVIII amžių. Su juo reikia sieti ir bažnyčios istorijos pradžia. Mat dvaro savininkai Ivaškevičiai laikydavo savo dvare kunigus, dažniausiai altaristus. XVIII amžiaus pabaigoje Karsakiškio dvarą valdant F.Ivaškevičiui, čia gyveno A.Strazdas. Tuo metu dvare tebuvo suremta medinė pašiūrė, kurioje vyko pamaldos. Vizitatorius M.Smilskis ją paniekinamai vadino "viešąja koplyčia". (Katalikų kalendorius-žinynas: K.- V. - 1983. P. 134). Šalia Karsakiškio Nukryžiuotojo Jėzaus bažnyčios nurodo tris datas: 1803, 1831, 1888. Taigi dabartinė Karsakiškio bažnyčia yra trečioji. O pirmąją 1803 metais pastatė vienas iš Ivaškevičių. Kuni-

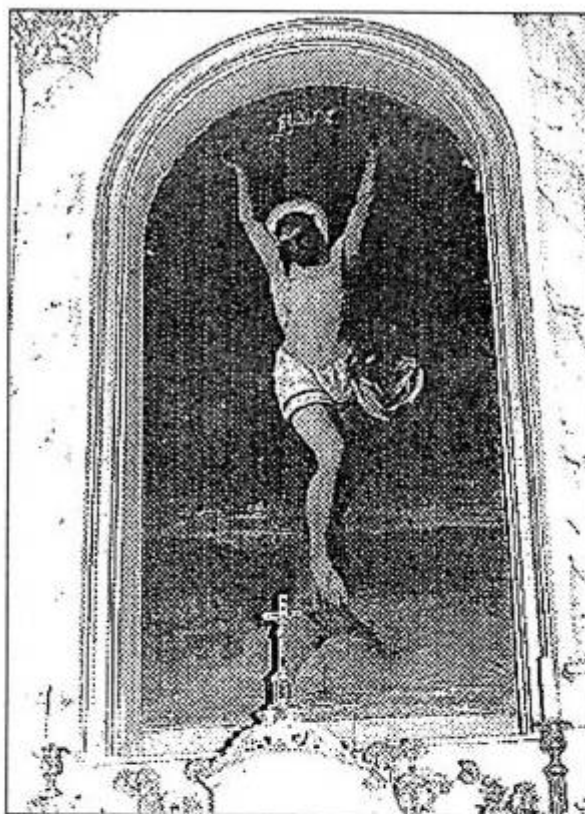
gui išlaikyti dvarininkas paskyrė apie 50 ha žemės. Pirmuoju bažnyčios klebonu - filialistu buvo kunigas Fortunatas Ščensavičius. Įdomu, kad tuo metu, 1804-1806 metais, jau pas naują dvaro savininką I.Petraševskį vėl gyveno kunigas A.Strazdas. Matyt, dvare taip pat vykdavo pamaldos.

Pirmoji Karsakiškio bažnyčia buvo nedidelė, medinė. Neilgai pastovėjusi ji sudegė. 1831 metais dvarininkas Galiofas pastatė medinę, kiek didesnę bažnyčią. Po F.Ščensavičiaus klebonavo kunigas Jokūbas Karmačius, vėliau

Koplytstulpis, Karsakiškio bažnyčia

- kunigas Kalixsas Kazlauskas, kunigas Gasparas Pergalevskis. Kunigai keitėsi. Dar kiek laiko čia klebonavo kunigas Balvočius, Ambroziūnas, Dubužinskas. Ilgiausiai (apie 27 metus) čia išbuvo kunigas Leonas Skopas. Buvo jis labai aukštas. Pasakojama, kad 1897 metais, Rygoje, popiežius Leonas XIII jį paklausęs, ar visi lietuviai tokie milžinai. Kunigas L. Skopas buvo ūmaus būdo. Kai vienas aščiagalietis pasiderėjo, kad už krikštą brangu vienas rublis, gal užtektų pusės, klebonas taręs "gerai", perplėšė rublį per pusę. Kai kunigas L. Skopas 1869 metais atvyko į Karsakiškį, rado bažnyčios pastatą samanomis apaugusį, grindis grybo sunaikintas, kiaurą stogą. Viduje Jėzaus ir Švč. Panelės paveikslai visai suplyšę, kiek geriau atrodė popierinės stacijios. Seni vargonai, pigiai pirkti, atsisakė veikti. Keletą metų pamaldos vykdavo be vargonų. Carinė valdžia leidimo remontui nedavė. O parapijiečiai manė, jog noremontuojama dėl klebono apsileidimo. Mat, kai bajorų maršalka Breivė, užkopęs ant stogo, bandė šiaudų kūliu skylę taisyti, klebonas jį su pagaliu nuvijo. 1884 metais pasibaigus Dievo Kūno oktavai, bažnyčia sudegė. Liko tik mūrinis altorius. Nuo tada pamaldos vykdavo salėje, Kalėdos švenčiamos Terespolio koplyčioje, Velykos - Palaukiuose. Klebonas kunigas L. Skopas ryžosi statyti naują bažnyčią. Jį parėmė Sirapavo dvarininkas Petkevičius, įrengęs plytinę ir savo malkomis išdegęs plytas. Vokietis Lemanas, išmūrijęs Panevėžio ir Subačiaus koplyčias, ankstyvą 1887 metų pavasarį ėmėsi darbo, o rudenį bažnyčia buvo baigta. 1887 metais statyta Karsakiškio bažnyčia yra eklektiška. Fasadinės sienos priekyje yra 36 metrų aukščio bokštas. Jo antrajame tarpsnyje yra maži stačiakampiai langai, o trečiajame - didelės arkinės angos, skirtos varpams skambėti. Stogas piramidinis, lieknas, su įlenktomis plokštumomis. Bokšto ir navų sienos suskaidytos piliastrais ir apjuostos smulkiomis arkatūromis po visais karnizais. Bažnyčia - kryžminio plano, 31,4x10,6 metrų dydžio. Yra penki altoriai, langai pusapskritų arkų

Paveikslas "Nukryžiuotasis". Karsakiškio bažnyčia

su baltais apvadais. Šventorius aptvertas plytinių pinučių tvora. Vartų stulpai masyvūs, su nišomis, nutinkuoti.

1902-1905 metais buvęs Šiaulių gimnazijos kapelionas kunigas Juozapas Remeikis sutvarkė bažnyčios vidų. Nusipirko iš Jekebštato (Jekabpilis) latvio Sunaklisto darbo aštuonių balsų vargonus, nupirko naujus varpus, kurie 1914 metas išvežti į Rusiją ir nebesugrąžinti. Po jo trumpai klebonavo kunigai Daniusevičius ir Vincentas Bijeika. 1908-1909 metais klebono kunigo Povilo Svilo rūpesčiu bažnyčia nutinkuota iš lauko pusės ir nudažyta baltai, išpuoštas vidus, apmūrytas šventorius. Klebonas savo lėšomis pastatė kleboniją, sutvarkė ūkinius trobesius. Klebonas parūpino vietą naujiems kapams Sausinėje.

1914 metais Žemaičių vyskupas Pranciškus Karevičius bažnyčią konsekrovo. Po kunigo P.Svilo Karsakiškyje klebonavo kunigas Julijonas Šakenis. Po jo 1924-1934 metais klebonavo kunigas Vincentas Velžys, broliams Vincui ir Tomui Morkūnams paaukojus didesnę pinigų sumą nupirko didesnius varpus, naujus liturginius rūbus, indus, įrėngė suolus. 1934 metais iš Duokiškio į Karsakiškį buvo atkeltas kunigas Julijonas Paliulis. Nepriklausomybės metais įkūrus Panevėžio vyskupiją Karsakiškio filijinė bažnyčia priklausė Subačiaus parapijai. 1940 metais buvo 1504 parapijiečiai. Pokario metais klebonavo kunigas Henrikas Prijalgauskas, kunigas Mykolas Gyls.

Bažnyčioje yra vietinės reikšmės dailės paminklas((DV - 1883) - paveikslas "Marija su šv. Ona ir Jokimu". Tai XIX amžiaus antrosios pusės nežinomo profesionalaus dailininko kūrinys.

Krekenavos bažnyčia

Pirmiausia šiek tiek istorijos. Istoriniai šaltiniai teigia, jog pirmąją Krekenavos bažnyčią 1419 metais įsteigė Vytautas, Betygalos klebono prašomas. Nors tuo dar specialistai, pavyzdžiui, A.Miškinis, abejoja, (Lietuvos TSR urbanistikos paminklai, t. 9, p. 5). Krekenavos gyvenvietė tuo metu priklausė Rodų dvarui. Jo savininkai S. ir A.Oizgirdaičiai 1484 metais pastatė medinę bažnyčią. Kartu su Katrina Bundyriene ir jos sūnumi Florijonu suteikė jai daug privilegijų. Todėl bažnyčios žemėje buvo leista įkurti miestelį.

XVIII amžiaus pradžioje bažnyčia sudegė, ir 1750 metais prelatas A.Valavičius ją atstatė. Tačiau ji buvo netvirta, statyta skubotai, ant senų mūro pamatų. Nors ir nuolat remontuojama, po šimtmečio ji buvo paramstytais šonais, bepradedanti griūti. Tuometinis kunigas P.Žukauskas pasiryžo pastatyti naują, mūrinę bažnyčią, nors rusų administracija tai ir draudė. Statyba prasidėjo 1896 metais pagal inžinieriaus F.Vyganovskio

projektą. Buvo renkamos aukos, pagaminta specialių plytų. Vietos gyventojai pozavo Varšuvos skulptoriui I. Marčevskiui, kuris kūrė fasado skulptūras. 1901 - aisiais prie Nevėžio, virš vaizdingų Krekenavos apylinkių, iškilo didelė dvibokštė eklektinės architektūros mūro bažnyčia, kurią tais pačiais metais pašventino kun. M. Chodorovičius. Pašventinimo aktas buvo surašytas pergamente ir įmūrytas presbiterijos pamatuose.

Bažnyčios vidų sudaro trys navos. Nuostabi medinių altorių gotika, sakykla, klausyklos - viskas iš ažuolo, puošta drožiniais. Tai Šiaulių meistro Zaborskio įmonės dirbiniai. Jie buvo užsakyti dar statant bažnyčią. Altorius puošiančios šventųjų skulptūros taipogi medinės, atvežtos iš Italijos. Ant šoninių sienų išdėstytos gipsinės stacijos, vaizduojančios Kristaus kryžiaus kelius, puikiai įsikomponuoja į gotikinių detalių visumą, kurią subtiliai papildo kiti religinio meno kūriniai.

Didelę dalį savo kūrybos Krekenavos bažnyčioje paliko žinomas vitražistas St. Ušinskis. Garsus jo vitražas "Jėzaus širdis", skirtas Berčiūnų bažnyčiai, autoriui buvo ypač brangintinas, nes pokario metais teko slėpti giliai po žeme, kol tautinės - religinės tematikos kūrinys rado saugią vietą - Krekenavos bažnyčią. Vitražas - suapvalinto trikampio formos, centre - pavaizduotas Kristus su švytinčia aureole, tautiniais rūbais, globiantis Romą ir Lietuvą. Čia įmontuotas ir diplominis Paryžiaus studijų darbas, pelnęs Ušinskiui didįjį prizą. Šoniniuose langų vitražuose - "Šv. Kazimieras", "Marija", "Vysk. Giedraitis", "Vysk. Paltarokas", "Šv. Jurgis" - tvyro lietuviška dvasia. "Šv. Jurgis" čia pavaizduotas su lietuvių kario apranga, vyrauja tautinis koloritas.

Didžiajame bažnyčios altoriuje yra stebuklingas Dievo Motinos paveikslas. Šalia sukabinti padėkos ženklai byloja apie suteiktas malones, prašant pagalbos. Manoma, kad su šiuo paveikslu prasidėjo Krekenavos katalikybės istorija.

Pasak padavimo, paveikslą iš Krokuvos atgabeno pamaldus riteris ir padovanojo misionieriui Albertui, skelbusiam evangeliją prie Nevėžio krantų. Kai XVIII amžiuje bažnyčia degė, iš liepsnų paveikslą išgelbėjo kažkokia senutė. Nuo tada jis ėmęs dar labiau garsėti. Paveikslo Dievo Motina pavaizduota su kūdikiu ant rankų, papuošta vainiku, sidabriniais rūbais. 1960 metais restauratorė Šmigelskaitė nustatė, kad paveikslas - italų mokyklos darbo, rūbai daryti Vilniaus auksakalių. Autoriaus rasti nepavyko. Mėnesį dirbusi restauratorė pasakė taip: "Man pavyko nuimti keturių amžių dulkes".

Paveikslo garbei yra sukurta giesmių lietuvių ir lenkų kalbomis. Paminėta viena, Maironio sudėta:

"Tu, Krekenavos paveiksle, žinomas plačiai,
Kad stebuklais trauki žmones iš ugnies stačiai:
Nuo perkūnijos trenkimo
Nuo piktųjų užpuolimo
Apgini veikliai."

Garsioji "Dievo Motina" yra uždengiama kitu paveikslu. Tai bažnyčios pavadinimą atitinkantis "Marijos karalienės į Dangų įėjimas". Šį paveikslą bažnyčios penkiasdešimtmečio proga nupiešė Šalkauskienė. Per Žolinę jis buvo iškilmingai pašventintas. Švento dailininkės brolis vyskupas K. Paltarokas, o Beatričė Grincevičiūtė sugiedojo Šuberto "Ave Marija".

Verta paminėti ir kitus vertingus paveikslus. Tai nežinomo autoriaus originalas "Šv. Jeronimas". Spėjama, jog jis likęs iš senosios bažnyčios. Yra paveikslo "Italų pieta" kopija, K. Šimonio paveikslas. Kilęs iš šio krašto dailininkas R. Švoinickis, po Paryžiaus studijų baigimo nupiešė savo bažnyčiai paveislą "Šv. Trejybės" ir dovanavo per šv. Trejybės atlaidus.

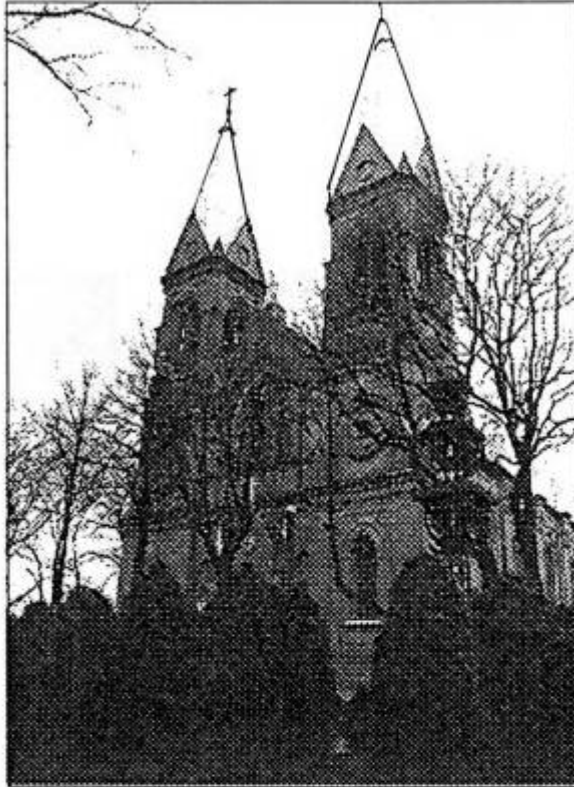
Šiuo metu bažnyčioje yra vienuolika dailės kūrinių, įrašytų

į Lietuvos kultūros paminklų sąrašą. Vienas jų - respublikinės reikšmės. Tai XVIII amžiaus žalvarinis varpas, lietas Jono Broitelto, esantis šalia bažnyčios 1864 metais statytoje varpinėje.

Bažnyčios vargonai, turintys dvidešimt šešis balsus, buvo pagaminti 1919 metais Goebelso firmos Karaliaučiuje ir kainavo šešis tūkstančius rublių. Meistrams alga išmokėta buvo tik tada, kada darbą priėmė J. Naujalis.

Per Antrąjį pasaulinį karą bažnyčia nukentėjo. Buvo nuversti bokšteliai, ištrupėję langai. Viduje kurį laiką įsikūrė ligoninė. Sužeistiesiems buvo rengiami koncertai. Po karo į Krekenavą atkeltas Šeduvos klebonas rūpinosi bažnyčios atnaujinimu. Jis pasikvietė panevėžietį menininką, kuris buvo ką tik iš Sibiro sugrįžęs ir su keturiais mokiniais sutiko pusvelčiui išdekoruoti.

Didelė garbė bažnyčiai ir visai Krekenavai, kad čia 1915-1918 metais kunigavo Maironis. Per tuos metus jis daug nuveikė, skleisdamas lietuviybę, šviesdamas žmones. Ant vienos iš bažnyčios vidaus kolonų marmurinėje plokštėje iškalti žodžiai Maironiui atminti (jo penkiasdešimtųjų metų proga): "1915-1918 /Šventorių tavo pasodinti/ medžiai mums šlama/ prisiminimais/ o širdyje tautos atgimimo giesmėmis/".

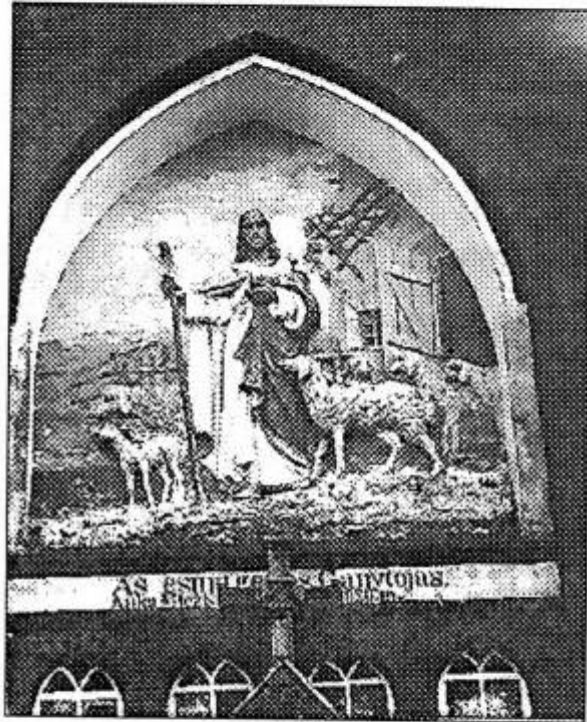
Krekenavos bažnyčia

Iš tikrųjų, bažnyčios šventoriuje tebeošia Maironio sodinti medžiai, lyg saugodami atminimą visų čia įamžintųjų. Čia - bažnyčios statytojų, kunigų A.Žukausko ir B.Barono kapai.

Visa, kas brangu šio krašto atminčiai, reikalinga sielai, įprasminta vietos parapijiečių rūpesčiu ir rankomis, nepaisant stagnacijos laikotarpio draudimų tai daryti.

Miežiškių bažnyčia

Miežiškių Švč. mergelės Marijos parapijos bažnyčios istorija neatsiejama nuo dvaro istorijos. 1782 m. dvarininkas Pšeciševiskis prie Nevėžio pastatė medinę 10,5x5,5 m. sieksnių dydžio bažnyčią. Jos galuose buvę nedideli bokšteliai. Kadangi bažnyčia buvo skirta Švč. Mergelės Marijos garbei, altoriuje buvę net keturi Marijos paveikslai. 1872 m. parapijiečiai sumūrijo šventoriaus tvorą, kertėje buvo medinė koplyčia. Parapijiečių lėšomis 1883 m. bažnyčia perstatyta ir įgijo kryžminį planą. Kartu pastatytas naujas didysis altorius. 1898 m. Miežiškių bažnyčią aplankė vyskupas G.Cirtautas.

Miežiškių bažnyčios fasadas

Netrukus klebonas A.Beržanskis pradėjo rūpintis naujos bažnyčios statyba. Carinės priespaudos metais tai nebuvo lengva. Vis tik 1908 m. kun. T.Pranaševičius gavo leidimą. Po metų, 1909 m., Miežiškių bažnyčia, iki to laiko buvusi Panevėžio filija, gavo parapijos teises. Naujosios bažnyčios pamatus 1911 m. pašventino kun. J.Stakauskas. Deje, pradėtus statybos darbus sutrukdė prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas. Kunigas T.Pranaševičius pasitraukė į Rusiją. Naujasis okupantas - kaizerinės Vokietijos valdžia - daug statybinės medžiagos nusavino. Bažnyčios statyba užtruko. Pagrindiniai statybos darbai užbaigti 1920 m. klebono kun. A.Paurio rūpesčiu.

Apie kitus bažnyčiai priklausiusius pastatus trūksta duomenų. Spėjama, kad 1782-1864 metais klebonijos nebuvo, o kunigas gyveno dvare. Pirmoji

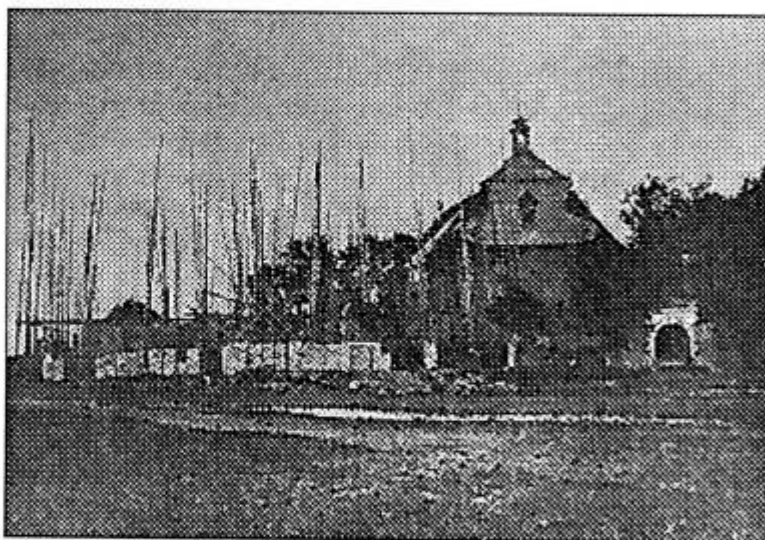
klebonija pastatyta 1864 metais. Kun. VI. Dabrausko rūpesčiu buvo pastatyti namai bažnyčios tarnams, o kiek vėliau kanauninkas P.Strelčiūnas pasirūpino pastatyti kitus pastatus. 1948 m. nacionalizuojant bažnyčios turta, be mūrinės bažnyčios, paminėti šie pastatai: medinė klebonija, taip pat mediniai tvartai, daržinė, sandėlis ir pirtis.

Nacionalizacijos akte neminimas 1924 m. pastatytas parapijos namas su sale, mansarda. Jį statant buvo panaudota senosios bažnyčios medžiaga.

Bažnyčia yra neogotikinio stiliaus, kryžminio plano. Fasade dominuoja vienas bokštas, prie kurio šonų glaudžiasi du žemi daugiašoniai bokšteliai su smailiais stogeliais. Transeptai vieno aukščio su centrine nava. Šienos sustiprintos kontraforsais. Centrinės durys veda pro prieangį bokšto apačioje.

Naujamiesčio bažnyčia

"Mes viską darome, kad bažnyčios aplinka padėtų žmogui nusiteikti giliam susikaupimui ir maldai." - taip mąsto Naujamiesčio parapijos klebonas kun. J.Jurgaitis. Ir iš tikrųjų, per jo klebonavimo metus miestelio bažnyčia tapo tikra šventove savo parapijiečiams. Net patikėti sunku, kad 1968

Naujamiesčio bažnyčia XX a. pabaigoje

m. čia atėjęs dirbti J.Jurgaitis rado ją kritiškoj būklėj: stogas vos laikėsi, byrėjo tinkas, o pro langus švilpė vėjas. Daug šiam žmogui reikėjo ūkinės išmonės, pastangų, nugalint įvairius administracinius barjerus, kol Dievo namų langai sušvito vitražais, viduje sutvarko ažuolinę gotiką, šventorius pasipuošė cementine tvora.

Tvirtybė, perėjus Sibiro lagerius, ir vidinė šviesa lydi šį žmogų. Jau neslėpdamas klebonas rodo savo "tyliuosius" darbus. Kelios storos rankraštinės knygos - tai tremties prisiminimai, Naujamiesčio apylinkių

istorija, etnografija. Ir žinoma, "Kristaus šviesa Naujamiestyje - bažnyčios istorija, kruopštus istorinis darbas, kuriuo, klebonui maloniai sutikus, naudojasi, rašydama šį rašinį.

Šiandieninė naujamiestiečių bažnyčia - ketvirtoji. O pirmąją įsakė pastatyti LDK kancleris, Trakų vaivada M.Oginskis 1689 m., paskyręs jai išlaikymą iš savo dvarų Raguvoj. Tai buvo jo padėka Dievui už patirtas gyvenimo malones ir geradarystes. Neilgai išstovėjusi ši medinė bažnyčia 1725 m. sudegė. Antroji buvusi taip pat medinė, kun. M.Banevičiaus rūpesčiu statyta apie 1735 m. Šalia jos stovėjo mokykla, klebonija, atnaujintoje varpinėje kabėjo trys varpai, šventoriuje buvo kapinės. Tačiau apie 20 metų išstovėjusi, bažnytėlė taip pat sudegė.

Trečiąją bažnyčią, savo pastatytą, pašventino kun. A.Šliogeris 1785 m. Ji buvo kryžiaus formos, su bokštais, paaukuotais kryžiais, apmušta lentomis, malksnomis dengta.

Vėliau pastatyta mūrinė varpinė, už vieno kilometro nuo miestelio įsteigtos naujos kapinės.

1855 m. Naujamiesčio parapiją aplankė vysk. M.Valančius. Jis rado gražiai išpuoštą bažnyčią.

Daug jėgų lenkmečio ir rusų priespaudos laikais jai atidavė kun. J.Balandis, klebonavęs 30 metų. Jo rūpesčiu pastatyta nauja klebonija, apmūrytas šventorius, užveistas naujas sodas.

Tačiau šimtmetį išstovėjusi medinė bažnyčia pradėjo griūti. Nutarta statyti naują, mūrinę, nors ir sunku buvo gauti caro valdžios leidimą. Taip 1899 m. prasidėjo statybos darbai. Projektą padarė ir jos statybos darbams vadovavo Rygos inžinierius F.Vyganovskis. Buvo sudarytas statybos komitetas, į kurį įėjo ir kun. J.Tumas-Vaižgantas. Pamatai bažnyčiai buvo padėti iš akmenų, kuriuos žmonės suvežė iš savo laukų.

Taip 1908 m. virš Naujamiesčio iškilo nauja, šviesių plytų, neogotikos stiliaus bažnyčia, kurią per Šv. Onos atlaidus pašventino ir pirmąsias pamaldas laikė jos statytojas kun. R.Styravičius. "Klebono ir visų parapijiečių džiaugsmas buvo neaprašomas, o žmonių nesutalpino ne tik bažnyčia, bet ir miesto gatvės" (iš J.Jurgaičio rankraščio, p. 16).

Visais bažnyčios vidaus įrangos darbais pradžioje teko rūpintis kunigams J.Puluskiui ir J.Kiznai. Netrukus bažnyčią papuošė Varšuvos Orlico dirbtuvių ažuoliniai deimančiukai - didysis altorius, vienas gražiausių neogotiško stiliaus altorių Lietuvoje. Sakykla, šv. Pranciškaus altorius įrengti apie 1914 m. Du šoniniai altoriai daryti Šiaulių meistro Čižausko. Tai JAV lietuvaitės K.Niedvaraitės dovana.

Šiandieninio klebono J.Jurgaičio rūpesčiu pastatytos klausyklos gražiai papildė Orlico pradėtą ažuolinę neogotiką. Keturių stilizuotų klausyklių tarpuose stovi po vieną kopytėlę. Tai meistrų P.Andrejausko, J.Koženausko, J.Nemano darbai, Šv. Elenos karalienės kopytėlę klebonas pavadino "bažnyčios žiedu". Koks didingas ir šventas, kupinas meilės karalienės

Elenos atvaizdas !

Bažnyčios pasididžiavimas - vargonai, priskiriami prie geriausių Lietuvoje.

Vargonai pagaminti Goebelso firmos Karaliaučiuje 1813 m. Muzikai teigia, kad jais galima išgauti 2000 balsų. Tai graži dovana bažnyčiai Naujadvario šeimininkų, brolių Mykolo ir Valerijono Kerbedžių, kurie sumokėjo net 8000 aukso rublių.

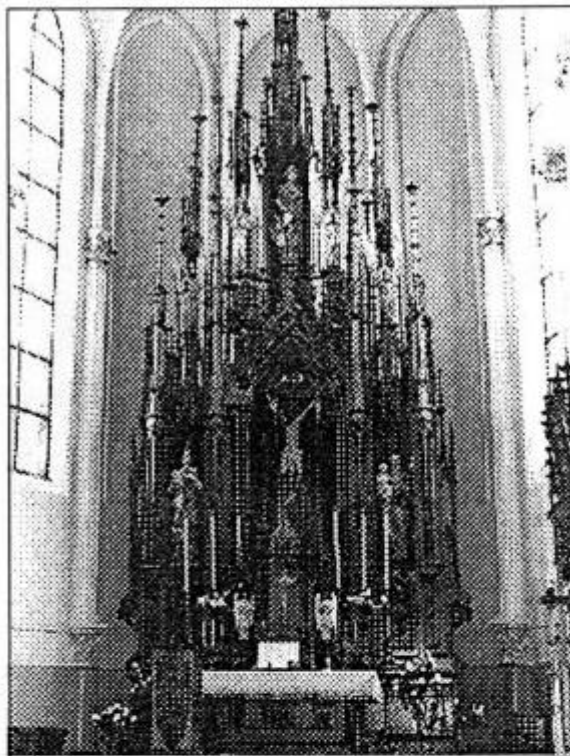
Visus, įeinančius į bažnyčią, pasitinka puošnūs šventoriaus vartai, su trimis arkomis ir skulptūromis jose. Arkos, nutrupėjusios karo metu, buvo atstatytos 1970 m., kaip ir mūrinė siena, juosianti šventorių.

Sakoma, kad Naujamiesčio varpų gaudesys girdisi už keliolikos kilometrų. Didysis varpas buvo nulietas ir pakabintas bažnyčios bokšte 1908 m.

Tai prelado Banulevičiaus dovana savo gimtinės parapijai. Per abu karus buvo kėsintasi varpą iškelti, tačiau niekas neįstengęs jo pajudinti, o ir parapijiečiai tam priešinęsi. Jo pagalbininkai buvo dar du mažesni varpai.

Karų metu bažnyčia nedaug nukentėjo. Praūžus pirmajam, kulkos buvo pažeidusios stogą ir langus. Atlaikė ir antrąjį. Bet štai jam baigiantis, naktį skridęs karinis lėktuvas užkliudė bažnyčios bokštą, nusilaužė sparną ir, vos perskridęs išilgai stogo, nukrito žemėn ir užsidegė. Nuo sprogsių lėktuve bombų sudužo bažnyčios langai, sulūžo rėmai.

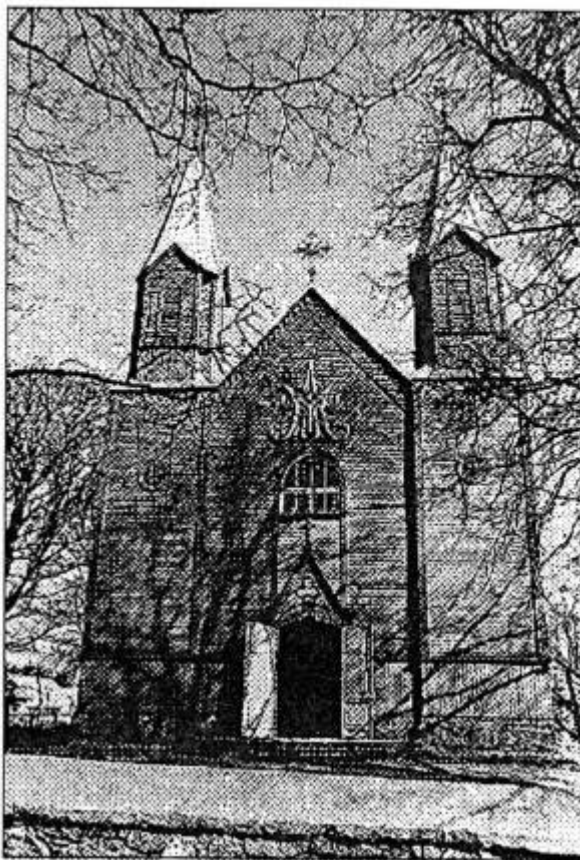
Daugel matė Naujamiesčio bažnyčia, baigianti šimtmečio sulaukti. Bet pirmiausia turbūt prisimintų savo geradarius, kurie jai savo lėšas ir širdies šilumą aukojo. Sunku išvardinti visus parapijiečius, prisidėjusius prie jos gyvavimo. Visų atminty išliko Jonas Viseckis iš Berčiūnų, visą savo sveikatą ir laiką paaukojęs naujosios bažnyčios statybai. Tačiau beardydamas senąją, medinę, nukrito nuo stogo ir užsimušė. Gražų prisiminimą paliko kunigai J.Kišna, 33 metus atidavęs parapijai; J.Gaudiešis, paaukojęs gyvybę (užsikrėtė šiltine, lankydamas ligonij); J.Čiplys, pašventinęs visus namus ir paaukojęs Švč. Jėzaus širdžiai.

Skulptūra "Nukryžiuotasis" XVIII a.
Centrinis altorius, Naujamiesčio bažnyčia

Pajstrio bažnyčia

Iš visų dabartinio Panevėžio rajono maldos namų Pajstrio bažnyčios istorija labiausiai susipynusi su dvarų istorija. Manoma, kad XVII a. pabaigoje Stanionių kaimo kapinaitėse stovėjusi medinė koplytėlė. Ją pastatę vienuoliai karmelitai. Kapeliuose yra vėjarodė su 1697 m. įrašu. Tai neprieštaruoja teiginiams, nes karmelitai Pumpėnuose buvo įkurdinti 1665 m. Apie 1777 m. lenkų generolas Tomas Vavžeckis (1754-1816) vedė kunigaikštę Giedraitę ir pasogai gavo Niurkonių dvarą. Papildomai prisipirkęs žemės, jis čia apsigyveno su kareiviais. Karo kapelionas sekmadieniais važinėdavo į Stanionių koplyčią laikyti pamaldų. T.Vavžeckis aktyviai dalyvavo 1794 m. sukilime, buvo Panevėžio ir Šiaulių apylinkių sukilėlių vadas. Numalšinus sukilimą, jis pakliu-

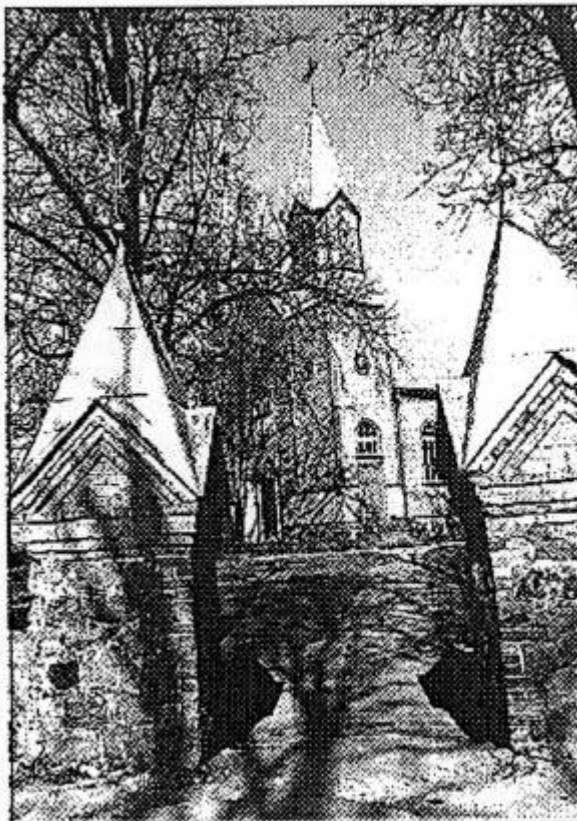
Pajstrio bažnyčia

vo į nelaisvę, gyveno Peterburge, artimai bendravo su būsimu caru Aleksandru I. Vėliau T.Vavžeckis ėjo valstybines pareigas Lenkijos karalystėje, o pablogėjus sveikatai, grįžo į Niurkonių dvarą.

Kadangi generolo sūnus žuvo, dvaras atiteko dukrai Onai, kuri ištekėjo už Niurkonių dvare gyvenusio apygardos maršalo Jurgio Siesickio. Žmonos prašomas, pastarasis 1827 m. pastatė mūro koplyčią. Tai byloja ir įrašas jos fasade: "Boskiey Opatrzności. R. 1827". 1828 m. Panevėžio dekanas I.Viercinskis pašventino, o 1851 m. vyskupo M. Valančiaus leidimu joje buvo įvesti šv. Tomo atlaidai.

Kiek anksčiau, 1781 m. J.Siesickis, pasirūpino į Pajstrio kapines pergabenti Stanionių koplyčią. Čia ji buvo pastatyta šiek tiek padidinta. J.Siesickio ir jo žmonos garbei čia buvo įvesti šv. Jurgio ir šv. Onos atlaidai. Tikinčiuosius aptarnaudavo Pumpėnų klebonas. J.Siesickis turėjo tris dukteris, kurioms išdalino dvaro valdas. Marija, ištekėjusi už Florijono Tokallo, valdė Niurkonių. Lavėnus gavusi Valerija užkuriu prisiėmė Juozapą Kozakauską.

Pajstrys atiteko Antaninai, kuri ištekėjo už Adolfo Hoppeno. F.Tokallo ir J.Kozakauskas 1863 m. buvo areštuoti ir po sukilimo į savo dvarus nebegrįžo, o A.Hoppenas bažnyčios reikalais nesirūpino. Numalšinus sukilimą, pamaldos Pajstryje kiek laiko nevyko. Tik 1867 m. Pumpėnų klebonas Rulevičius atnaujino atlaidus. A.Hoppenui išvykus gyventi į Varšuvą, dvarą valdė nuomininkai - Orla, Sipavičius ir kiti. Nėbuvo su kuo tartis, kad bažnyčiai būtų skirta žemės, o tokią sąlygą pajstriečiams kėlė Pumpėnų klebonas Valinta, kai šie kreipėsi į jį, kad padėtų gauti kunigą. Pajstriečių kartais prašomas šv. Mišias atlaikydavo, numirėlį palaidodavo nenuolat Adomavoje gyvendavęs kunigas Stasys Stakelė. Reikalai pagerėjo XX a. pradžioje, kai į Pajstrio dvarą iš Varšuvos atvyko jaunas savi-

Pajstrio bažnyčia

ninkas Boleslovas Hoppenas. Buvo sudarytas komitetas bažnyčios reikalams. Komiteto prašomas B.Hoppenas sutiko dovanoti 1 ha žemės prie koplyčios, kartu su trobesiais ir smuklės pastatu, jei būtų paskirtas nuolatinis kunigas. Bet greitai B.Hoppenas išsiskyrė su žmona. Šiai su vaikais išvažiavus, dvare pasirodė meilužė. Parapijos steigimo klausimas įstrigo. Be to, 1908 m. gruodžio pradžioje Pajstrio dvare atsirado kunigas, kuris šv. Mišias laikė čia pat įrengtame kambarėlyje, ne lotyniškai, o lietuviškai. Savo pamoksluose jis puolė popiežių, vyskupų, katalikų kunigus, agitavo paimti be nuolatinio kunigo esančią koplyčią. Taip su kunigo Tulabos atvykimu Pajstryje atsirado marijavitų sekta. Marijavitai (lot. Mariae vitae (cultores) - Marijos gyvenimo garbintojai) atsirado 1893 m. Lenkijoje. Sekta įsteigė tretininkė F.Kazlovska (1862-1921). Jie nepripažino celibato, išpažinties, relikvijų garbinimo, komuniją dalijo dviem pavidalais, dvasininkais galėjo būti ir moterys. Apskritai marijavitai pasižymėjo ypatingu Marijos garbinimu. Jie turėjo savo koplyčias Kriukuose (Šakių raj.), 1909-1934 m. Kaune neperiodiškai leido laikraštį "Marijavitai". Dalis pajstriečių pradėjo lankyti marijavitų pamaldas. Marijavitų atsiradimas suaktyvino Pumpėnų kleboną

Juozapą Vinkšną. Jo prašomas vysk. G.Cirtautas Pumpėnų parapijos vikaru paskyrė kunigą Jurgį Tilvytį ir paliepė jam gyventi prie Pajstrio koplyčios. 1908 m. gruodžio mėnesį kunigas J. Tilvytis apsigyveno Pajstryje. Atsiradus nuolatiniam katalikų kunigui, pajstriečių domėjimasis marijavitais sumažėjo, jų kunigas išvyko. Po kiek laiko B.Hoppenas pardavė dvarą Sabaliauskams, o pats pasimūrijio malūną ir ten apsigyveno. Neilgai trukus ir visai išvyko iš Lietuvos, prieš tai dovanojęs bažnyčiai žadėtą sklypą su trobesiais, marijavitų koplyčios reikmenis. Bažnyčios statybą parėmė: Gegužinės dvarininkas Belazaras dovanavo 3 dešimtines žemės su trobesiais, Niurkonių savininkė M.Tokalienė dovanavo 10 dešimtinių su mišku iš Pišios palivarko, Joniškėlio dvarininkas B.Karpis dovanavo 100 rub., aukojo Lavėnų savininkė Kozokauskienė ir vietos gyventojai. 1909 m. buvo pastatyta klebonija, o 1910 m. inž. Andriejevas priėmė naują medinę bažnyčią. Tų pačių metų lapkričio 14 d. bažnyčia buvo pašventinta.

1911 m. buvo pastatyta varpinė. Nors, ir medinė, Pajstrio bažnyčia panaši į tada madingas mūrinės neogotinio stiliaus bažnyčias. Du liekni fasadiniai bokštai, kurių pirmasis tarpsnis kvadratinis, antrasis - aštuonkampis. Varpų angas dengia gulsčios grotelės. Bokštai baigiasi laužytais piramidiniais stogeliais, virš kurių - kryžiai. Fasadinė siena su trikampių frontonu. Fasade, virš durų, dominuoja didelis langas su arka, virš kurio ant horizontalių lentų apkalo uždėtas reljefiškas insignijų ornamentas. Fasadą ir apsidos sieną puošia sudėtingo ažūro geležiniai kryžiai.

Šventoriuje esanti varpinė medinė, plati ir žema. Jos stogas laužytas su 4 trikampių frontonais. Kaip ir bažnyčios, varpinės karnizai padalinti smulkių arkučių pjaustiniais. Varpų angos yra stogo frontonuose. Varpinė apkalta vertikaliomis lentomis.

Bažnyčios viduje įruošti 3 altoriai. Čia yra skulptoriaus J.Zikaro kurinių: šv. Petro ir šv. Povilo statulos, o taip pat netradiciškai (ne ant arklio, o stovintis) pavaizduotas šv. Jurgis. Daug kur literatūroje nurodoma, kad tai šv. Dovydas. Skulptūros sukurtos 1911 m.

Šventorius aptvertas akmenine tvora.

Dar J.Tilvytis iš ūkininko Knizikevičiaus gavo žemės kapinėms. 1921-1923 m. jos apmūrytos akmenine tvora. Pastaraisiais metais kapinės išplėstos.

1916 m. klebonu paskirtas Špokevičius, vėliau ilgą laiką klebonavo kunigas St. Dailidonis, nuo 1983 m. kunigas P.B.Matulionis.

Raguvos bažnyčia

Raguva - senųjų lietuvių tikėjimų centras. Jau nuo XV amžiaus minimas dvaras. 1610-aisiais dvaro inventoriaus sąrašė (dalybų proga) minima čia buvusi medinė, stikliniais langais, lentelėmis dengta bažnyčia. Ten buvęs ir

nedidelis varpas. Dokumente kalbama ir apie seną sugriuvusią unitų stačiatikių cerkvę. B.Kviklys daro išvadą, jog bažnyčia galėjo būti pastatyta apie 1570-1590 metus.

Antroji Raguvos bažnyčia iškilo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanclerio, Trakų vaivados Marcijono Aleksandro Oginskio ir jo žmonos Onos Glebavičiūtės rūpesčiu 1678 metais. Tiesa, dabar minima ir kita vietos Dievo namų įkūrimo data - 1669-iejį. Pirmu klebonu buvo kunigas Jonas Vaiciekavičius. Bažnyčia stovėjusi medinė, pailga, su dviem bokštais, keturiais altoriais. Tuo pačiu metu buvo pastatyta varpinė. 1745 metais perdavimo akte nurodyta, jog ji supuvusi, bokšte daug skylių. Klebonas kunigas Mykolas Gulbinauskas bažnyčią suremontavo. 1764-aisiais joje buvo šeši altoriai.

Beveik pusantro šimto metų išstovėjusi bažnyčia 1816 metais klebono Jurgio Zubavičiaus rūpesčiu perstatyta. 1887-aisiais ji padidinta, pristatant šonines koplyčias. Bažnyčios planas - kryžminis, su kampuose esančiomis nedidelėmis zakristijomis. Fasadas - klasicistinis, su keturių kolonų portiku, trikampių frontonu. Viršuje, ant kraigo, - mažytis keturkampis bokštelis. Langai - stačiakampiai, padalyti į daug smulkių stiklo padalų. Sienos apkaltos vertikaliai, kertės - rustuotos. Frontone - dvigubai aprėmintas Švč. Mergelės Marijos paveikslas. Fasade yra trejos durys, virš šoninių - šv. Kazimiero ir šv. Mykolo Arkangelo skulptūros.

1887 metais kunigo Lapinsko rūpesčiu padidintą bažnyčią 1930-aisiais restauravo prelatas J.Maciejauskas. 1929 metais bažnyčios interjerą su penkiais altoriais išdekoravo dailininkas J.Mackevičius, 1933-aisiais įvesta elektra.

Presbiterijos langai su spalvotais vitražais. Bažnyčios viduje, dviejuose masyviuose mūriniuose pilioriuose, įrengtos fundatorių dvarininkų Straševičių paminklinės lentos su 1918 metų datomis. Šiek tiek pastatas nukentėjo 1944-aisiais, sprogdus netoliese bomboms. Plėšikaujant sovietiniams kareiviams dingo dalis bažnyčios inventoriaus. 1958 metais kanauninkas J.Andriejauskas nudažė jos išorę. 1959-aisiais kunigo P.Adomonio rūpesčiu išdekoruotas vidus. Pastaraisiais dešimtmečiais Raguvos klebonu, o nuo 1966 metų dekanu buvo kunigas Antanas Petrauskas (1916-1987). Nuo 1963-ųjų iki pat staigios mirties šis paprastas, žmonėms prieinamas parapijos vadovas susiejo savo gyvenimą su Raguva ir amžiams atgulė šventoriuje. Jo rūpesčiu 1979 metais restauruoti Raguvos bažnyčios dailės paminklai. Kunigui A.Petrauskui teko iškęsti ateistų išpuolius. Antai 1975-aisiais apylinkės valdžia su mokyklos atstovais surašė klebonui aktą už vaikų rengimą pirmajai išpažinčiai, kuriuo remdamasi Panevėžio rajono administracinė komisija kunigą nubaudė.

Mūrinė, 20 metrų aukščio varpinė statyta 1883 metais. Tai trijų aukštų neoklasicistinis statinys, kurio masyvios sienos suskaldytos poriniais piliastrais, arkinėmis angomis, karnizais ir nišomis. Kupolinis stogas baigiasi

smaile ir kryželiu. Iš seno bažnyčioje buvo trys varpai, sutartinai skambėję, bet 1915-aisiais išvežti į Rusiją. 1931 metais prelatas J. Maciejauskas ir Čikagos raguviškiai pasirūpino įsigyti naujus bronzinius varpus. Jie daug didesni už pirmuosius: "Šv. Povilas" svėrė 900 kg, "Šv. Jonas" - 450 kg, "Šv. Teklė" - 100 kg. Antrojo pasaulinio karo metais juos ketino išgabenti vokiečiai. Viršaičiui ir klebonui delsiant įvykdyti įsakymą, okupantai nebespėjo, nes 1944 metų liepos 21 dieną iš Raguvos išsikraustė. Bet du mažesnieji varpai dingo. Greičiausiai buvo paslėpti...

Ramygalos bažnyčia

Ramygalos miestas istoriniuose šaltiniuose minimas jau nuo XIII amžiaus. Šiose vietose ilgai išsilaikė pagoniškas tikėjimas. Padavimai sako, kad dabartinės bažnyčios vietoje senovėje buvusi senosios lietuvių tikybos kulto vieta - Romuva.

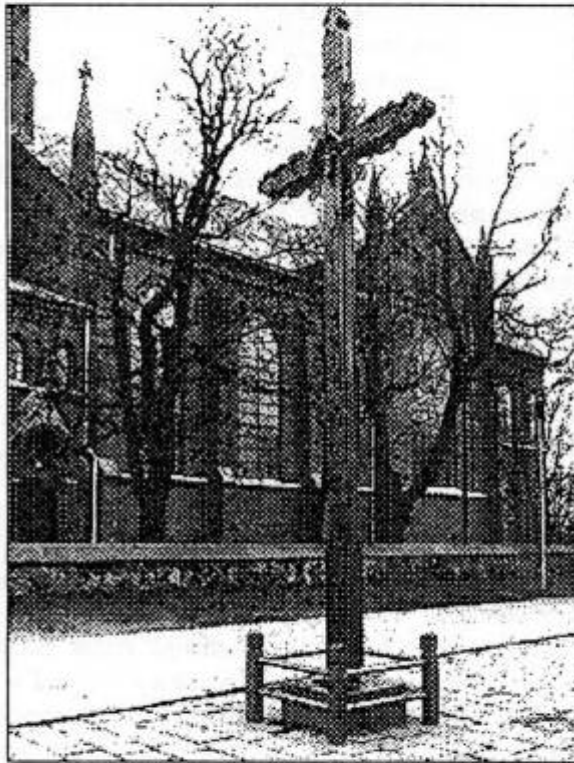
Manoma, kad pirmoji Ramygalos bažnyčia buvo pastatyta XVI a. pradžioje. Tačiau vietiniai gyventojai dar ilgai laikėsi senosios lietuvių tikybos papročių. Dar 1723 metais kai kurie parapijos gyventojai namuose garbino ir pagoniškus dievus.

XVI amžiuje didelio gaisro metu bažnyčia sudegė. 1781 metais kanauninko Mikalojaus Tiškevičiaus rūpesčiu buvo pastatyta nauja, medinė, šiaudais dengtu stogu bažnyčia.

Ypač puošnus buvo didysis altorius. 1846 metais bažnyčia buvo iš pagrindų restauruota. Tačiau, laikui bėgant, bažnyčia darėsi per maža, nes parapija plėtėsi, daugėjo tikinčiųjų.

XIX amžiaus pabaigoje pradėta ruošti naujos, mūrinės bažnyčios statybai.

Apie 1901 metus ramygalielis Šegemoga, bažnyčios komiteto narys, pėsčias nunešė į Kauną mūrinės bažnyčios planus, prašydamas juos

Kryžius. Ramygalos bažnyčia

patvirtinti. Tačiau 1902 metais naujai atkeltas klebonu kun. J.Genys nusprendė, jog bažnyčia būtų per kukli. Planai buvo perbraižyti. Pagal juos nauja Šv. Jono Krikštytojo vardo bažnyčia pastatyta apie 1914 metus. Pažymėtina, kad statoma buvo be mecenatų, o tikrai parapijiečių lėšomis. Visus statybos rūpesčius prisiėmė kun. J.Genys. Ant kriptos, kurioje pagrindinis bažnyčios statytojas palaidotas, buvo pritvirtinta marmurinė plokštė su tokiu įrašu: "Viešpatie, uolumas apie tavo namus sugrauzė mane".

Šiandien ši raudonplytė, neogotiško stiliaus bažnyčia - Ramygalos puošmena.

Bažnyčia yra kryžminio plano, su trimis navomis. Vienabokštė, bokštas visoje vyskupijoje aukštumu nusileidžia tik Anykščių ir Naujamiesčio bažnyčių bokštams.

Bažnyčios vidų puošia 3 dailaus darbo ažuoliniai altoriai. Didžiajame - švč. Marijos paveikslas ir dvi statulos. Įruoštos 6 neogotiško stiliaus klausyklos. 1923 metais sumontuoti 13 balsų vargonai.

Varpai buvo paimti iš senosios bažnyčios. Daug į juos kėsintasi. Pirmojo pasaulinio karo metu rusai, Antrojo vokiečiai norėjo juos paimti ir panaudoti karo reikalams. Tačiau sumanūs parapijiečiai sugebėdavo juos paslėpti. Deja, karui baigiantis, rusų kareiviai pradėjo šaudyti per bokšto langą į varpus. Bokštas užsidegė. Vienas varpas sutirpo, kitas - nukrito žemyn ir suskilo.

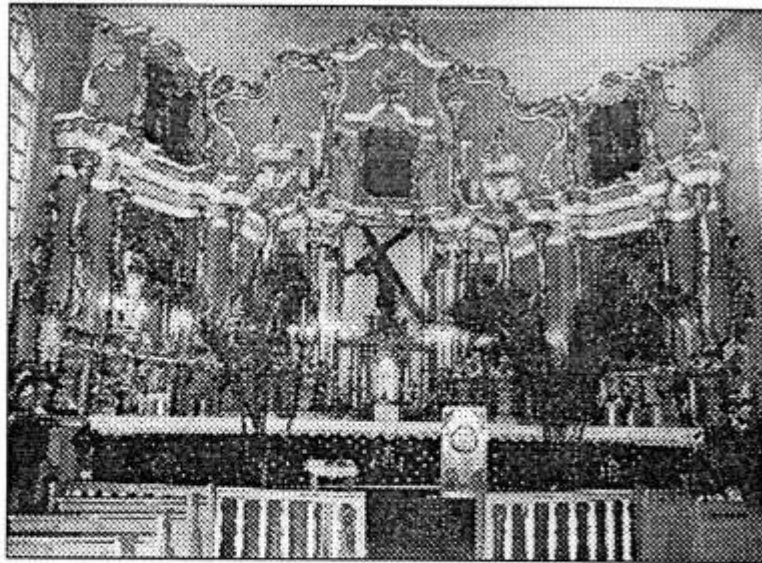
Bažnyčios šventorių juosia mūrinė siena su dideliais vartais ir 4 varteliais. Statyta 1868 metais.

Smilgių bažnyčia

Iš šykščių archyvinių šaltinių nuotrupų galima atsekti, kad Smilgių bažnyčios istorijos pradžia yra XVII a. antroji pusė. Šaltiniai liudija, kad 1655 m. karalius Jonas Kazimieras bei jo žmona Liudvika Marija dovanojo Smilgių parapijos ažiūčiai, jos klebonui Jonui Ignei Skudeikavičiui ir jo įpėdiniams, tai yra būsimiems Smilgių bažnyčios klebonams, visiems amžiams Gikonų kaimą (Pakruojo rajonas) su 17 valakų žemės, Čelkių kaimą (Pakruojo raj.) su 6 valakais žemės, o taip pat patvirtino kitų dovanotas Smilgių parapijai žemes, taip pat ir žmones. Parapijai tada priklausė 23 valakai žemės ir be anksčiau minėtų sodžių, dar ir Matarakų kaimas. Žmonės privalėjo mokėti klebonui duoklę ir su savo įrankiais 2-3 dienas per savaitę atidirbti bažnyčiai. Per metus taip pat privalėjo paruošti vieną pastotę į Vilnių bei Rygą. Bažnyčia Smilgiuose pastatyta 1655-1661 m. laikotarpiu. Baigta statyti jau klebono Jokūbo Modeikavičiaus rūpesčiu. Nors vėlokai pastatyta, bet, atrodo tai buvusi pirmutinė bažnyčia Smilgiuose.

1730 m. vizitacijos akte rašoma, kad 1661 m. pastatytoji bažnyčia apie

1690 metus klebono Jurgio Jakševičiaus buvo visai naujai perstatyta ("de navo radice"). Matyt čia reikėtų suprasti, kad bažnyčia buvo iš pagrindų suremontuota. Greičiausiai pirmoji bažnyčia nukentėjo nuo gaisro (kai kurie inventoriai mini tuo metu gaisrą Smilgiuose), nes kitaip vargu ar per 30 metų pastatas, nors ir medinis, būtų taip smarkiai susidėvėjęs.

Altorius su skulptūromis
Smilgių bažnyčia

Perstatyta arba antroji Smilgių bažnyčia išstovėjo iki 1761 metų. Šeduvos dekanas 1768 m. vizitacijoje smulkiai aprašytas naujos bažnyčios statymas. Tai jau trečioji Smilgių bažnyčia, pastatyta 1764 metais ir išlikusi iki mūsų dienų. Mat antroji tuo metu jau buvo susidėvėjusi (išstovėjo daugiau kaip 70 metų, atrodo, kad 1716 m. buvo remontuota).

Taip 1764 metais ant naujų pamatų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės įždininko padėjėjo, Šeduvos seniūno Jurgio Flemingo, Smilgių klebono Antano Vaitelio ir parapijiečių lėšomis pastatyta dabartinė bažnyčia. Šaltiniai liudija, kad statant buvo išlaikytas senasis planas ir formos. Šventorių supo rąstelių tvora. Viduje bažnyčios būta keturių altorių. Ties bažnyčios viduriu stovėjo bokštas su varpeliu.

Dabartinė bažnyčia medinė, kryžminio plano, trijų navų, dviejų zakristijų. Centrinė nava didelė, šoninių beveik nėra. Pastato vidų į navas dalija ploni mediniai stulpai - kolonos. Ketrios medinės kolonos sujungtos pusapvalė arka. Plati presbiterija užsibaigia negilia trisiene apside. Chorai paremti ant keturių kolonų. Bažnyčios lubos beveik lygios: pagrindinės navos lygios, šoninės - nežymiai išgaubtos. Langai su pusapvalėmis arkomis. Arkose spalvotas stiklas.

Bažnyčios sienos statytos iš kirviu tašytų pušinių rąstų, sunertų išpjovomis. Išorėje sienos apkaltos vertikaliomis lentomis. Stogas dengtas cinkuota skarda.

Bažnyčios fasadai sudėtingo architektūrinio sprendimo, pajvarinti lauzytomis sienų ir stogo plokštumomis. Pagrindinis fasadas simetriškas,

suskaldytas į du tarpsnius malksnomis dengtu stoginuku. Išraiškingi bokštai, vainikuojami aštuonbriauniais būgnais, grakščiais šalmais ir ažūriniais, iš metalo nukaltais kryžiais (kryžiai - vietinės reikšmės dailės paminklai). Bokštai išsikiša iš navų. Tarp bokštų darniai įsijungia banguoto kontūro frontonas su bokšteliu. Šoninius fasadus pagyvina laužyti mansardinės formos stogai ir dideli pusapvalių arkų langai.

Interjere dominuoja rokoko formų didysis altorius. Jis medinis, simetrinis, trijų dalių kompozicijos. Lenktos kolonos su raitytais pjedestalais, plastiškai sugrupuotos, papuoštos paauksuotais augalinių motyvų drožiniais. Altoriaus viršus įmantriai banguotas. Šoninių koplyčių abu altoriai barokiniai, santūresnių formų. Visi trys altoriai yra dailės paminklai. Be jų bažnyčioje yra dar keli dailės paminklai: paveikslai, skulptūra.

Vargonų prospektas neogotiškų formų.

Ar iki mūsų dienų išliko nepakitusi 1764 m. statyta bažnyčia? Žinoma, ne. Išliko tik pagrindinis jos architektūrinis planas, konstrukcija. Neiškilo bokštas su varpeliu. 1858 m. bažnyčios frontonas ir bokštai iš dalies perstatyti, bokštų kupolai apdengti angliška skarda. Tai liudija vyskupo M. Valančiaus vizitacijos įrašai. 1873 metais klebono Jono Radavičiaus rūpesčiu jau kryptanti bažnyčia sutvirtinta sąvaržomis, naujai apkalta lentomis, viduje sienos bei lubos išklotos drobe ir nudažytos. 1768 m. vizitacijos duomenimis, bažnyčioje buvo 6 altoriai. Vėlesniuose inventoriuose minimi penki altoriai, dar vėliau - septyni.

XIX a. viduryje vietinis meistras Jonas Balčius - Balčiauskas tris rokokokinius presbiterijos altorius sujungė į vieną.

XIX a. viduryje paaukštinti akmens mūro pamatai, kiek vėliau - šventorius aptvertas akmenine tvora.

1961-1980 m. laikotarpyje bažnyčia perdažyta aliejiniais dažais, remontuoti kryžiai, perdengtas skardos stogas. 1983-1984 m. bažnyčioje įrengtas centrinis šildymas iš požeminės katilinės. Lubos naujai perkaltos vinimis, kai kurios lentos pakeistos. Balkiai sutvirtinti. Pakeista kertinė siena. Lubos, sienos ir bokštelių vidus iškalta storu popieriaus kartonu, išmirkytu aksolyje. Įrengtos dvigubos durys, naujai perdaryti langai. Vidus išdažytas aliejiniais dažais. Visi pastarųjų metų darbai atlikti tam, kad pavyktų išsaugoti architektūros paminklą, išstovėjusį jau 200 metų. Juk Smilgių bažnyčia atspindi baroko epochos XVII-XVIII a. medinę architektūrą, sukurtą vietinių liaudies meistrų.

Yra duomenų, kad iš Perekšlių kilęs inžinierius Giedrikas buvo parengęs projektą naujai bažnyčiai. Bet tas projektas liko neįgyvendintas.

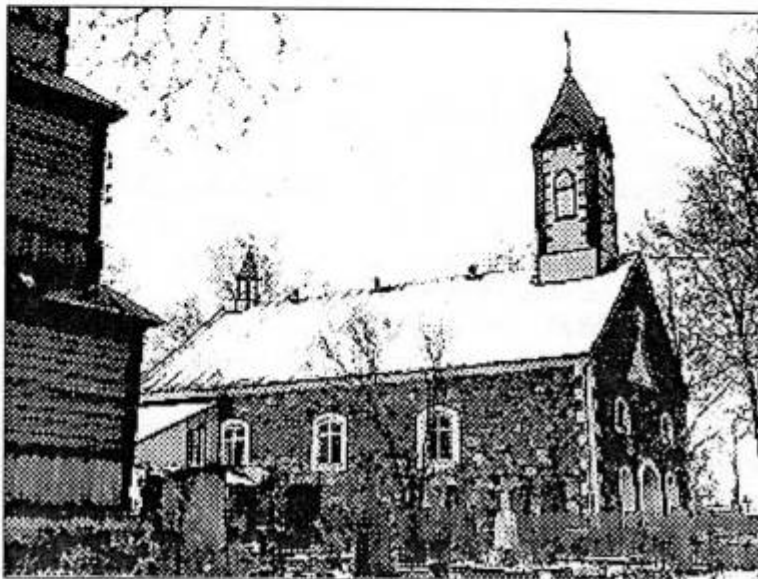
Šventoriuje yra įdomi tijų tarpsnių medinė varpinė. Net ir neįgudusia akimi žiūrint galima pastebėti, kad ji savo stiliumi nesudaro su bažnyčia vieningo architektūrinio ansamblio. Varpinė aiškiai vėlyvesnė. Tai liudija ir šaltiniai.

Varpinė turi ir istorinę vertę, nes čia spaudos draudimo metais buvo lietuviškos literatūros slėptuvė.

XIX a. pabaigoje buvo rekonstruotos ir Smilgių kapinės. Tai liudija ir kapinių tvoros vartuose išmūrytas įrašas: " Anno 1888". Tais metais kapinės buvo padidintos, apšodintos medžiais. Jų plotas šešiakampis, kryžmai išvesti takai. Įsigalėjo tradicija, kad kiekvieną pavasarį parapijos kaimai sutvarko savo kapų vietas. Varpinę, šventoriaus tvoras ir kapinių tvarkymus čia paminime, nes jie sudaro Smilgių šv. Jurgio bažnyčios architektūrinę aplinką.

Spirakių bažnyčia

Bažnyčios istorija susijusi su čia buvusiu dvaru. Dvaras ir kaimas kūrėsi miškingoje vietovėje, prie Lokupės upelio, greičiausiai XVI amžiaus antroje pusėje, t. y. po Valakų reformos. M.Lukinas rašė, kad dėl Livonijos riterių puldinėjimų šiaurinė Upytės pavieto dalis buvo ištuštėjusi: toliausiai į šiaurę išsikę kaimai buvo Švaininkai, Nevėžninkai, Prievačka, o toliau iki Livonijos sienos milžiniška giria.

Spirakių bažnyčia

1790 metais dvaro savininkas Ant.Liutikas pastatė pirmąją Spirakių bažnyčią. Kaip atrodė pirmoji Spirakių bažnyčia, duomenų nėra. Br.Kviklys rašė, kad ją 1808 05 30 benediktavo Infilantų sufraganas Adomas Kasakauskis. Kitas dvaro savininkas, Ant. Rimkevičius sugriovė jau apirusią bažnyčią ir 1840 m. pastatė naują, kurią 1860 m. vyskupas M.Valančius konsekrovo. Bažnyčia statyta iš akmenų, netinkuota. Tik langų ir durų apvadai tinkuoti ir nudažyti baltai. Virš trikampio frontono esantis keturkampis bokštelis yra 25 m. aukščio nuo žemės. Bažnyčios viduje yra du altoriai, išpuošti paveikslais, drožiniais. Centriniam dominuoja švč. Trejybės paveikslas, virš jo - šv. Jurgio paveikslas. Plastiškai išraiškingi barokinės skulptūros pavyzdžiai - centrinio altoriaus šv. Juozapo skulptūros, sukurtos XVIII amžiuje. To paties šimtmečio kūriniai - medinės dviejų šventųjų skulptūros, esančios bažnyčios fasade. Jas reikėtų konservuoti, nes skulptūros suskeldėję.

1936 m. klebono Petro Ulecko rūpesčiu bažnyčios vidus išdekoruotas. Bažnyčioje yra keturių balsų vargonai.

Greta bažnyčios yra 20 m. aukščio medinė trijų tarpsnių varpinė. Br.Kviklys rašo, kad Bujoko lėšomis įtaisytas varpas "Kazimieras". Šventoriaus kampe yra aštuoniakampis mūrinis pastatas su lėkštu piramidiniu stogu. Tai bažnytinių reikmenų sandėlis, anksčiau buvusi koplyčia. Šventoriuje laidojama. Taigi, dabar Spirakių bažnyčia yra kaimo kapinėse.

Bažnyčia ilgą laiką buvo Pušaloto parapijos filija. 1929 m. gavo parapijos teises. Iš gretimų Panevėžio, Naujamiesčio, Smilgių, Pušaloto parapijų jai priskirti kai kurie kaimai.

Pokario metais klebonavo kun. Boleslovas Benoravičius, kun. Lionginas Keršulis. Jau kuris laikas Spirakiai nuolatinio kunigo neturi. Tikinčiuosius aptarnauja Pajstrio kunigas.

Skulptūra "Šventoji su karūna" Panevėžio apylinkė, Spirakių bažnyčia (fasade)

Šilų bažnyčia

Šilų dvaras istoriniuose šaltiniuose minimas nuo XVI a. Dvarą valdė Čekavičiai, Veresčinskai, Sadzevičiai, Franckevičiai, Kulviečiai.

1779 m. dvarininkas Franckevičius (ar Pranckevičius) dvaro žemėje, prie Keliugelio kaimo, pastatė medinę bažnytėlę. Jos šventoriuje buvo laidojami Šilų, Lėno bei Užugirio kaimų mirusieji.

Kai 130 metų išstovėjusi bažnytėlė paseno, 1909 m. klebonas kun. J.Stonis pastatė mūrinę bažnyčią. Ne tik tai paprasti parapijiečiai parėmė statybą, o ir Alančių dvaro savininkės Rudaminaitės, Mecenaitės. Šiluose žmonės dar prisimena, kad Alančių dvaro savininkų pageidavimu buvo iškiršta miške linija, kad jos iš dvaro matytų naujosios bažnyčios bokštą. Atrodo linija

tebėra išlikusi.

Nugriovus senąją bažnyčią, iš jos medžiagos buvo pastatyta špitolė, kur carinės Rusijos laikais ir Nepriklausomybės pradžioje buvo mokykla. Pastatius bažnyčią, šventoriuje uždarytos kapinės. Sodeliškių dvarininko Kulviečio dovanotoje žemėje buvo įrengtos naujos kapinės.

Kaip jų įrengimo liudininkė tebestovi neogotikinio stiliaus mūrinė koplytėlė (vietinės reikšmės dailės paminklas), statyta 1909 m.

B.Kviklys teigia, kad Šilų bažnyčia labai nukentėjo Pirmojo pasaulinio karo metais. Buvo išvežti du dideli varpai, vokiečių kareiviai išdraskė vargonus. Nepriklausomybės metais klebono kun. A.Žakevičiaus rūpesčiu, vargonai sutaisyti, bažnyčia suremontuota. Daug padėjo emigrantai, gyvenantys Čikagoje J.Zalasėnas ir V.Janulis, paaukoję ir surinkę nemažas pinigines sumas bei nuliedinę ir į gimtąją parapiją 1925 m. atsiuntę varpus.

1924 m. pastatyta medinė klebonija. Kiek vėliau Šiluose klebonavo kunigai Masilionis ir A. Mikonis. Pastarojo rūpesčiu išdekoruotas bažnyčios vidus, įrengtos reljefinės kryžiaus kelių stotys, pasta-

Senoji Šilų bažnyčia

Šilų bažnyčia

tytas didysis altorius. Didijį altorių savo lėšomis pastatyti buvo pasižadėjęs prezidentas A.Smetona, tam paskyrė 500 litų, deje, pažado negalėjo ištesėti dėl 1940-ųjų metų įvykių...

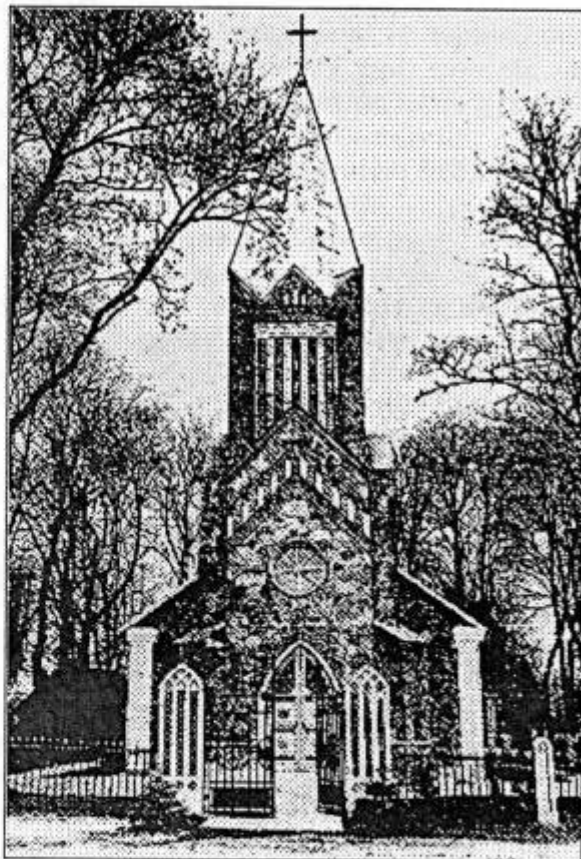
Šventoriuje palaidoti prezidento tėvai - J.Smetona ir J.Kartanaitė-Smetonienė. Atrodo, kad antkapinis paminklas išlikęs (su 1963 m. užmūryta nauja lenta, skirta visiems čia palaidotiems). Motina mirė vėliau, kai jau buvo įrengtos ir veikė naujosios Šilų kapinės, bet buvo palaidota šventoriuje, šalia vyro.

Pokario metais Šiluose klebonavo kunigai A.Mikonis, B.Urbonas, A.Zakrys. 1940 m. parapijoje buvo 1648 tikintieji.

1909 m. statyta bažnyčia turi romantiškos architektūros bruožų, tik bokšto viršus labiau neogotikinis. Bokštas yra virš fasadinės sienos. Sienose yra plokšti tinkuoti piliastrai. Pačios sienos - netinkuotos. Langai arkiniai bei apskriti. Bažnyčia - stačiakampio plano. Interjeras išdekoruotas 1940 m. Šventoriuje yra medinė varpinė. Taip pat puikuoja V.Svirskio koplytstulpis su Jono Nepomuko skulptūra (dailės paminklas). Viduje yra keletas vietinės reikšmės dailės paminklų.

Uliūnų bažnyčia

Nors Uliūnų vietovė žinoma jau XIV a., kovų su kalavijuočiais metu, bet krikščionybė į šį kraštą kelią skynėsi ilgai. Dar XVI-XVII a. žmonės čia tebesilaikė pagoniškų papročių. Tai liudija ir archeologiniai duomenys. Bažnyčią čia tik 1914 m. įkūrė atvykęs kunigas Jonas Balvočius-Gerutis. Jo rūpesčiu buvęs javų sandėlis buvo perdirbtas į bažnyčią, kurią 1915 m. pašventino Panevėžio dekanas kun. J.Stakauskas. Bažnyčios įkūrėjas tais pačiais metais mirė ir palaidotas šventoriuje. Bažnyčia remontuota 1932 m., o 1937 m. pastatyti vargonai. Prieš kelis metus bažnyčia naujai išdažyta panevėžiečio kunigo Roberto Pukenio rūpesčiu.

Uliūnų bažnyčia

Dar 1932 m. pristatytas moderniškesnis bokštas pagal inž. F.Bielinskio projektą.

Gaila, kad tvarkant pastaraisiais metais bažnyčios aplinką, pakeistas įkūrėjo J.Balvočiaus-Geručio antkapinis paminklas, kurį jam buvo pastačiusi šv. Kazimiero draugija.

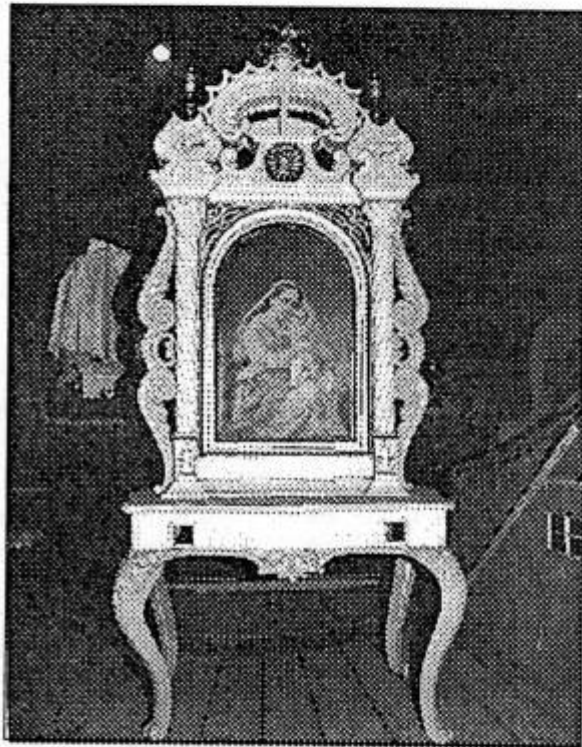
Upytės bažnyčia

Nors Upytė kaip žemės centras žinoma nuo XIII a., tačiau katalikų bažnyčia čia atsirado vėlai. Pirmiausia įsikūrė reformatų maldos namai. Antai 1595 m. iš Upytės parapijos į generalinį reformatų sinodą Torunės mieste deleguotas dvasininkas St. Minvydas. Taip pat žinoma, jog XVII amžiaus viduryje reformatų bažnyčios Upytėje jau nebebuvo.

Pagal 1638 metų Upytės dvaro inventorių, joje stovėjusi medinė, gontais dengta bažnytėlė: su keturiais langais, išmuštais stiklais. Rūsyje, po didžiuoju altoriumi, buvę palaidoti maršalkos Mykolo Usmiantauskio palaikai. 1744-aisiais Vilniaus vyskupijos sinodo sąrašuose minima Upytės koplyčia, tuo metu priklausiusi Ukmergės dekanato Naujamiesčio parapijai.

Pirmoji katalikų bažnyčia Upytėje pastatyta 1742 metais. Tai naujų dvaro savininkų Stanislovo Tiškevičiaus ir levos Bielowaraitės - Tiškevičienės rūpesčiu suremontuota griūvanti koplyčia. Bažnyčią aptarnaudavo dvaro išlaikomas kapelionas.

1878-aisiais kun.Feliciano Bytauto dėka toje pačioje vietoje pastatyta nauja pušinių rąstų bažnyčia. Iki mūsų dienų išlikę maldos namai - kryžminio plano, su dviem koplyčiom šonuose, zakristijomis. Presbiterija baigiasi trisiene apside. Fasadinė siena - su trikampi frontonu, virš kurio yra aštuoniasienis bokštelis, iškeltas ant stogo kraigo. Keturių tarpinių bokštelių

Altorėlis su paveikslais:
šv. Jonas Nepamukas ir *Marija su kūdikiu*
Upytės bažnyčia

baigėsi kryželiu. Analogiškas, tik mažesnis, bokštelis yra virš presbiterijos. Dideli dvivėriai bažnyčios langai - papuošti mediniais pjaustiniais. 1927 metais bažnyčios stogas perdengtas cinkuota skarda. Padedant Amerikos lietuviams, 1937-aisiais jos išorė nudažyta, išdekoruotas vidus.

Bažnyčios viduje yra trys mediniai altoriai. Šoniniai altoriai - vienaaukščiai, pastatyti Prano Janulevičiaus aukomis. Didysis, presbiterinės dalies gale esantis altorius - dviaukštis, papuoštas skulptūromis, drožyba, paveikslais. Dešinėje įrėžtas įrašas: "Sculptor Joan Danowski" liudytų, kad tai rozalimiečio meistro Jono Danausko (1861-1937) darbas. Tiesa, menotyrininkai abejoja altoriuje esančių apaštalų Petro ir Povilo skulptūrų autoryste, o angeliukų skulptūrėlės, mano, esą J.Danausko išdrožtos.

Šalia kitų bažnyčios dailės paminklų reikėtų paminėti nežinomo autoriaus kilnojamąjį altorėlį su Šv. Jono Nepamuko ir Marijos su kūdikiu paveikslais. Tai XIX amžiaus kūrinys su neobaroko elementais bei neogotikinėm detalėm.

Bažnyčioje stovi 1895 metais padaryti Valkerio firmos aštuonių balsų vargonai. Įdomūs Špetkausko pagaminti Kryžiaus kelių paveikslai.

Šventorius, aptvertas akmenine mūro tvora su stogeliu, susilieja su kapinėmis. Šventoriuje stovi medinė trijų tarpusių varpinė su lėkštu piramidiniu stogeliu.

Karo ir pokario metais Upytėje klebonavo A.Ignatavičius, A.Breivė.

Vadaktėlių bažnyčia

Vaizdingose Nevėžio pakrantėse savo medinius bokštus tiesia į viršų Vadaktėlių bažnyčia. Nebėra čia kadaise buvusios dvarų didybės, ir paties Vadaktėlių kaimo vos kelios sodybos belikusios. O štai bažnytėlė savo istoriją skaičiuoja nuo XVIII a. pabaigos.

Vadaktėlių bažnyčia XIX a. pabaigoje

Ją 1773 m. įkūrė lenkų kariuomenės pulkininkas Kuršo kunigaikštis Bironas labai lemtingu Lietuvos - Lenkijos valstybei momentu - pirmojo padalinimo metu. Metęs karinę tarnybą, jis iš protestanto virto kataliku,

kunigu ir net vienuoliu. Už karinius nuopelnus gautą Vadaktėlių dvarą atidavė seseriai, kuri buvo ištekėjusi už barono Grothuso. Vėliau Vadaktėlius paveldėjo jų duktė, ištekėjusi už grafo Kopanskio. Kopanskių laikais, 1784 metais, į dvaro bažnytelę įvestos viešos pamaldos, nuo 1881-ųjų paskirtas kunigas. 1880 metais apmirusią koplyčią suremontavo ir padidino Ivonas ir Izabelė Kopanskiai. 1881-aisiais pašventino vyskupas Aleksandras Beresnevičius.

Taigi, bažnyčios istorijoje ženklios dvi datos: 1773 m. - įsteigimas ir 1880 m., kai pastatyta dabartinio plano bažnytelė.

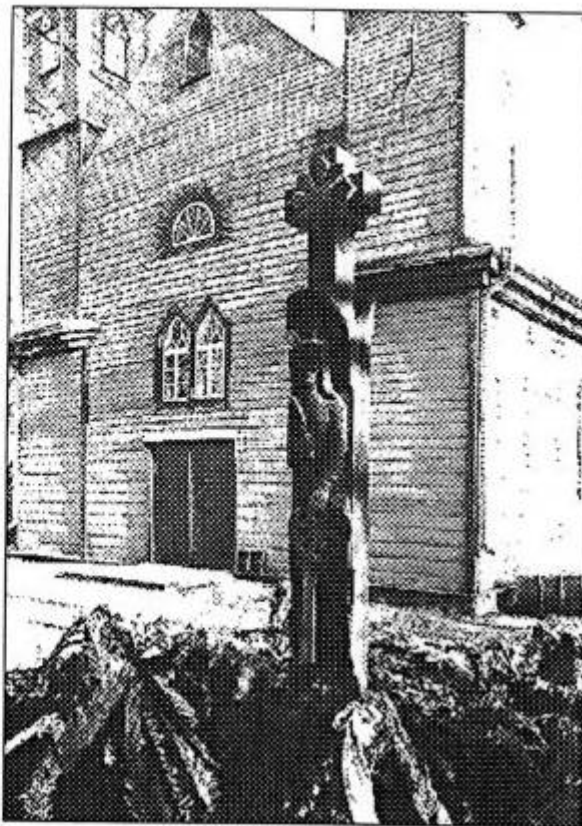
1910 m. kun. A. Garnevičius gavęs lėšų iš Juozo Bytauto pristatė du bokštus, vėl bažnyčią suremontavo. Kaip tik tuo laiku Naujamiestyje pastatyta mūrinė bažnyčia, o iš nugriautos medinės į Vadaktėlius atgabenti du varpai. Bažnyčioje yra keturi mažesni varpeliai, vienas iš jų 1971 m. paveldėtas iš Rodų koplyčios.

Pradžioje bažnyčia žemės neturėjo, kunigą išlaikė dvaras. 1881 m. Iz. Kopanskienė užrašė bažnyčiai 8,5 dešimtines žemės ir paskyrė 160 rb metinės algos.

1880 m. perstatant bažnyčią buvo apnaikintos kapinės. XX a. pirmoje pusėje joms skirta vieta tarp senųjų kapinių ir vieškelio, (buvęs vargonininko daržas).

1948 m. bažnyčia, klebonija ir ūkinės patalpos nacionalizuotos. Klebonijos pastatai perduoti mokyklai. Klebonas kurį laiką gyveno klebonijoje ir mokėjo nuomą, vėliau špitolėje, nuo 1952 iki 1958 m. nuomojo butą Ūdrų kaime.

Vadaktėlių bažnyčia turi liaudiškų elementų. Tik fasadiniai bokštai panašūs į neogotikinius. Bažnytelė - stačiakampio plano, su trisiene absida. Languose yra tradicinės liaudies architektūros žymių, kartu galima rasti ir neogotikos įtakos. Sienos apkaltos gulsčiomis lentelėmis. Kun. J. Jurgaičio surinkta medžiaga liudija, kad Vadaktėliuose kunigavo šešiolika kunigų.

Urbšių šeimos kapas
Vadaktėliai

J.Tumas-Vaižgantas, klebonavęs čia 1902-1905 m., buvo penktasis Vadaktėlių kunigas. Po karo reikėtų paminėti kleboną Alf.Kadžių, kuris čia gražiai tvarkė aplinką, įkūrė terasinį sodelį; kleboną G.Blyną. Nuo 1977 m. Vadaktėliai nuolatinio klebono neturi, bažnyčią aptarnauja Naujamiesčio klebonas J.Jurgaitis.

Vadoklių bažnyčia

Istoriniuose šaltiniuose Vadokliai minimi nuo 1378 metų. Tada, vasario 12 d. Livonijos ordino magistras Vilhelmas suorganizavo 9 dienų žygį į Lietuvą per Upytės žemę. Tarp devynių kariuomenės sustojimų aštuntuoju paminėti Vadokliai (Landucten). Matyt, tuo metu čia būta svarbesnės gyvenvietės. Vėliau, 1585 m., minimas Vadoklių dvaras. XVIII amžiuje dvarą valdė Belozarai, vėliau - Chrypcevičiai, o 1885 m. jį įsigijo baronas fon Brunonas.

Pirmąją bažnyčią 1781 m. pastatė Upytės vaitas, Vadoklių dvarininkas Anupras Belozaras. Iš dvaro jos žinion buvo paskirtas vienas valakas ir du margai žemės (valakas - apytikriai 21,36 ha, margas - 0,71 - P.J.) klebonijai ir ūkiniams pastatams, sklypai daržams, trys laukai javams pasėti, taip pat nemažai žemės kitur. Varpinė, kapinių koplyčia, kapinių ir šventoriaus tvoros buvo mūrinės, tik bažnyčia medinė. Per maža Vadoklių bažnyčia neatitiko parapijos poreikį. Nuspręsta padidinti medinę bažnyčią. Proga pasitaikė, kai Girdiškio miške viesulas išvertė daug eglių, o savininkė ponija Puškevičienė sutiko jas atiduoti statybai. Pagrindiniai rūpesčiai gulė ant 1875-1902 m. čia klebonavusio kunigo J.Balvočiaus-Geručio pečių. 1876 m. Vadoklių bažnyčia buvo padidinta, pastatytos šoninės koplyčios, pastatas pakeltas ant aukštų akmens mūro pamatų. Kun. J.Balvočius sutvarkė parapijos ūkį, surentė ūkinius trobesius. Čia gyvendamas parašė keletą knygų, kurias išleido savo lėšomis.

1876 m. Vadoklių bažnyčią pašventino Ukmergės dekanas kun. A.Dulskis. Kun. J.Balvočiaus pradėtą veiklą tęsė kun. D.Tunas. Vadokliai iš seno garsėjo šv. Juozapo, šv. Kazimiero, Jėzaus širdies, Smilginės, Žolinės ir Simano-Judo atlaidais, kermošiais. Iš baltos mūrinės varpinės harmoningai aidėjo trijų bronzinių varpų dūžiai: "Dangun dūšia, kūnas žemėn!" Varpai turėjo savo vardus: Jonas, Kundrotas, Juras. Deje, Pirmojo pasaulinio karo metais juos vokečiai išsivežė. Nepriklausomybės laikotarpiu, 1934 metais, kun. M.Jusys bažnyčią suremontavo, pagražino. Dar 1932 m. klebono kun. J.Remeikos ir kun. P.Margevičiaus rūpesčiu įkurta altarija.

Antrojo pasaulinio karo laiku bažnyčią sužalojo pataikę artilerijos sviediniai. 1947 m. ji stovėjo su pakrypusiu bokštu. Pokario metais bažnyčia suremontuota, perstatytas bokštas. Po karo čia klebonavo kunigai J.Savukaitis, A.Jančys, V.Masys, prieš karą - L.Povilonis.

Vadoklių bažnyčia kryžminio plano, su kvadratinio pjūvio bokšteliais stogo galuose. Ji primena sodiečio pirkia. Tokį įspūdį dar labiau sustiprina stogo galų karnizų ažūriniai pjaustiniai, langai su dailiai išpjaustytomis palangėmis. Plačios, dvivėrės fasado durys sukaltos rombišku raštu. Sienos apkalts lentomis, suskaldytos piliastrais. Pastarieji primena svirno kolonėles, nes per vidurį dekoruoti rombais.

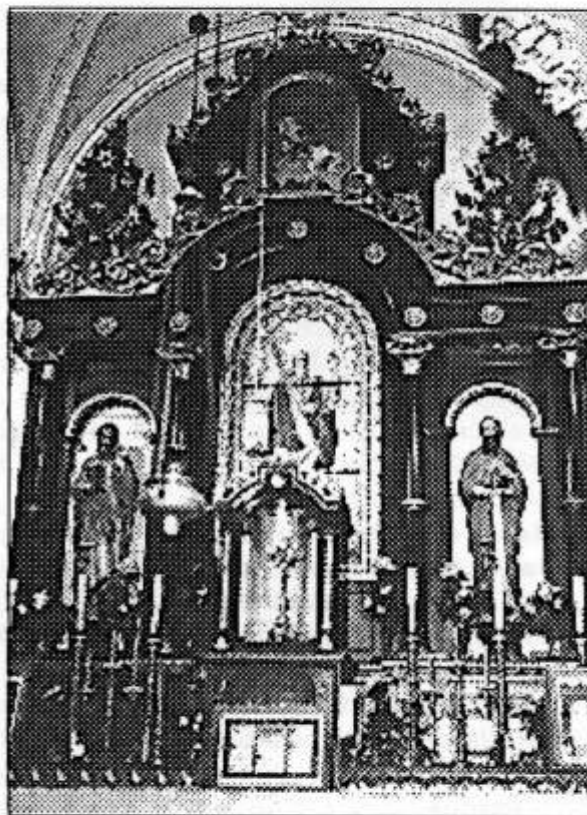
Priešais centrinį įėjimą - didieji šventoriaus vartai, sudaryti iš dviejų baltų mūrinių arkų su trikampiais stogeliais ir nišomis statulėlėms įstatyti.

Bažnyčios viduje yra medinis bareljefas kunigui, rašytojui Jonui Balvočiui-Geručiai (1842-1915).

Velykių bažnyčia

Sunku pasakyti, kada įsikūrė Velykių dvaras. Žinoma, jog XIX amžiuje jį valdė dvarininkai Juozapavičiai. Netoli dvaro buvo kapinės, aptvertos mūrine tvora. Vilniaus apygardos teismo teisėjas V. Juozapavičius 1837 metais gavo dvasinės komisijos leidimą ant savo tėvų bei žmonos kapų pastatyti koplyčią. Leidime nurodyta, jog koplyčia turi būti pastatyta paisant architekto nurodymų, ir kad joje būtų galima laikyti mišias. 1838-1839 metais statyta koplyčia buvo 9x6 sieksnių dydžio, apie 4 sieksnių aukščio. Gražiai įrengtas jos vidus. Fundatorius V. Juozapavičius rūpinosi koplyčios išlaikymu ir stengėsi, kad būtų paskirtas nuolatinis kunigas.

Tokia Velykių bažnyčios istorijos pradžia. 1849-aisiais suremontuotos koplyčios vidus. Tada joje stovėjo trys altoriai, buvo keli paveikslai. 1909-1910 metais pagal A. Narucko projektą koplyčia pailginta 12 metrų mūru, iš abiejų pusių pristatytos koplyčios. Fasade iškiilo akmens ir plytų mūro bokštas. Visu tuo pasirūpino kunigas P. Lebioda. 1910-aisiais

Vitražas "šv. Andrejus"
Velykių bažnyčia

klebonas kunigas P.Tiškevičius baigė savo pirmtako pradėtus darbus. 1928 metais kunigas F.Liolys pasirūpino, jog būtų įdėtos naujos eglinių lentų grindys. 1930-aisiais stogas apdengtas cinkuota skarda, o 1931 metais nutinkuotas bokštas, išdekoruotas bažnyčios vidus.

Nuolatinis kunigas paskirtas nuo 1846-ųjų, bet iki 1859 metų kunigai gyveno dvare ir buvo jo išlaikomi. Jie vadinosi dvaro kapelionais ir turėdavo vykti į Panevėžį dalyvauti parapijinės bažnyčios pamaldose per visas didžiąsias šventes. Tai netenkino dvarininko ir parapijiečių. Tik 1852-aisiais gautas leidimas, kad per didžiąsias šventes kunigas bus Velykiuose. 1926 metais kunigo F.Eremino rūpesčiu Velykiai tapo parapija, kuri priklausė Panevėžio dekanatui. 1931-aisiais bažnyčią konsekrovo vysk. K.Paltarokas. Prieš Antrąjį pasaulinį karą ir pokario metais čia klebonavo kunigas Br.Strumila. Vėliau Velykių bažnyčią pradėjo aptarnauti Miežiškių kunigas.

Dar 1859 metais, panaudodamas senus rąstus, šlapioje vietoje kleboniją pastatė J.Juozapavičius. Į ją ir persikėlė. 1869-aisiais iškilo nauja klebonija. O 1938 metais kunigas Br.Survila pastatė dar naujesnę, o iš senos medžiagos - špitolę. Tuo metu Velykiuose buvo: klebonija, parapijos namas su sale, špitolė, elgetynas, svirnas, tvartai su daržine, tarnų tvartelis ir daržinė.

Velykių bažnyčia - eklektinio stiliaus, kryžminio plano. Viršuje yra trikampiai frontonėliai ir sudėtinga smailė su cementiniu kryžiumi. Bažnyčios sienos - akmenų mūro, netinkuotos, tik piliastrai ir karnizai iš degtų plytų ir tinkuoti. Ant presbiterijos stogo yra mažas bokštelis su geležiniu kryžiumi.

Didysis altorius - ažuolinis, keturių pakopų, su šv. Petro ir Povilo statulomis. Kadangi bažnyčia yra šv. Andrejaus apaštalo vardo, tai ir centrinį altorių puošia vitražas "Šv. Andrejus", įmontuotas į pirmosios kondignacijos centrinį tarpsnį. Kompozicijos centre pavaizduotas stovintis apaštalas su kryžiumi už pečių. Vitražas montuotas iš stambaus stiklo gabalų. Smulkesnės detalės tapytos. Vitražas sukurtas Varšuvoje. Menotyrininkai teigia, kad tai, matyt, padaryta šv. Luko dirbtuvėje. Vitražas - vertingas XIX-XX amžių sandūros profesionalios dailės pavyzdys.

Iš viso bažnyčioje yra penki mediniai altoriai. Iš kitų meno kūrinių reikėtų išskirti paveikslą "Pieta", sukurtą XIX amžiaus pradžioje. Tai nežinomo profesionalaus autoriaus kūrinys.

Taip pat įdomus 1882 metais Varšuvoje sukurtas šv. Antano paveikslas. Nors tai daugiau masinės meninės produkcijos, susijusios su neostilių plitimu, pavyzdys. Bažnyčios bokšte yra žalvarinis Masaiceno liejyklos Kaune darytas varpas. Jame įrašas: "Šventas Antanai, šauk velykiečiams garbinti Dievą. Geležienės ir kitų parapijiečių auka. Velykiai. 1939".

Turinys

Berčiūnų bažnyčia	3 psl.
"Tėvynė", 1991 m. vasario 8 d.	
Ēriškių bažnyčia	4 psl.
"Tėvynė", 1991 m. rugsėjo 17 d.	
Gelažių bažnyčia	4 psl.
"Tėvynė", 1992 m. sausio 10 d.	
Karsakiškio bažnyčia	6 psl.
"Tėvynė", 1991 m. vasario 15 d.	
Krekenavos bažnyčia	8 psl.
"Tėvynė", 1990 m. gruodžio 21 d.	
Miežiškių bažnyčia	11 psl.
"Tėvynė", 1991 m. kovo 29 d.	
Naujamiesčio bažnyčia	12 psl.
"Tėvynė", 1991 m. gegužės 24 d.	
Pajstrio bažnyčia	15 psl.
"Tėvynė", 1993 m. balandžio 8-11 d.	
Raguvos bažnyčia	17 psl.
"Tėvynė", 1992 m. gruodžio 22 d.	
Ramygalos bažnyčia	19 psl.
"Tėvynė", 1993 m. liepos 28 d.	
Smilgių bažnyčia	21 psl.
"Tėvynė", 1988 m. birželio 22 d.	
Spirakių bažnyčia	23 psl.
"Tėvynė", 1991 m. kovo 26 d.	
Šilų bažnyčia	25 psl.
"Tėvynė", 1991 m. birželio 13 d.	
Uliūnų bažnyčia	26 psl.
"Tėvynė", 1993 m. kovo 15-17 d.	
Upytės bažnyčia	27 psl.
"Tėvynė", 1992 m. gruodžio 18 d.	
Vadaktėlių bažnyčia	28 psl.
"Tėvynė", 1991 birželio 11 d.	
Vadoklių bažnyčia	30 psl.
"Tėvynė", 1991 m. rugsėjo 10 d.	
Velykių bažnyčia	31 psl.
"Tėvynė", 1993 m. balandžio 19-21 d.	